

Bericht über die archäologischen Grabungen in Kerz.

Transkription des Grabungsberichtes

von Thomas Nägler und Martin Rill

Cîrța 1982

8 august

solesc seara și ne instalăm cortul. N-a sosit nici un elev.

9 august

sosec elevii din Sura Mică, Sibiu, Agnita și Cîrța. Montăm cor-turile și ne organizăm șantierul.

10 august

trasăm prima secțiune din acest an, care are nr. **S. IV**, fiind amplasată la nord de biserică actuală în fosta laterală de nord al bisericii mănăstirii cisterciene, paralel cu zidul actualei biserici, la 2,50 m de cor, avînd lungimea de 18,50 în interiorul fostei laterale de nord, cu plan patrulater. În interior de la zid la zid secțiune, respectiv lungimea acestei laterale are lungimea de 12,50 m. Secțiunea are 2 m lățime.

11 august

Săpătura se adîncește, avînd efectivul de elevi coplet. Deja la suprafață sînt multe pietre și moloz. Peste tot se găsesc în S. IV piese fasonate de la ferestre și boltire gotice timpurii (cisterciene), căzute cîndva (1424, 1467) din construcția late-ralei de nord. Pietrele prelucrate le lăsăm la lapidariul mănăs-tirii, inventariindu-le începînd cu nr. 1 cu marcarea 1982,

predându-le cu proces verbal, care se va încheia între Thomas Nägler, responsabil de șantier, și preotul evanghelic Kurt Loris.

Prima surpriză deja în a doua zi de săpătură: în interiorul colateralei de nord s-a găsit sub fundamentul cistercian fundația unei alte construcții premergătoare, probabil absida de nord al unei biserici romanice, datată desigur înainte de fondarea mănăstirii cisterciene.

Zidul mediant al colateralei cisterciene are lungimea, inclusiv exteriorul celui orientat N-S, de 3,75 m, cu grosimea de 0,70 m. Acest zid, la suprafață are astăzi o elevație de 0,80 m până la decroșul fundației, lărgit cu 5 până la 15 cm, în mod neregulat. Zidul transversal N-S atins de S.IV a dovedit că face corp comun cu zidul mediant E-V, avînd azi o înălțime de 0,90 m, din care 0,70 m deasupra nivelului de călcare actual. Nu are soclu de fundație cum are zidul mediant descris mai sus. La 10 cm sub zidul N-S (lățime neregulată este între 0,70 - 0,80 m) - cei 10 cm fiind din moloz constructiv anterior - apare în formă ovală o parte a absidei colateralei de nord, romanice.

Zidul mediant a încălecat absida romanică și spre precizare, cel N-S (legat organic de cel mediant) nu a ajuns la nivelul fundației păstrate a corului romanic. Săpătura continuă în S.IV.

Pentru precizarea cronologiei construcțiilor eclesiastice s-a trasat în direcția N-S secțiunea **S. V.** Deocamdată ea a fost începută spre nord de colaterala cisterciană, cu lungimea de **5 m x 2 m lățime**, unde spre capătul de nord a fost depus cîndva (la vreo restaurare sau cercetare în epoca modernă?) moloz și pămînt, luat de lîngă ziduri, care formează un val curb. La m. 3,90 de la zid, spre est 0,40 m, 0,30 adîncime fericitul Flei-

scher Dietmar a găsit un burghiu databil în sec. XV, evident în poziție secundară.

S. IV. s-a terminat săparea părții de est a cestei secțiuni. Sub soclu fundația are o adâncime de -1,35 m, cu pietre nefasonate și cu mortar depus neglijent spre exteriorul fundației. Stîlpul central de pe zidul median are și el o fundație ce se lărgeste pe cele trei fațete, din care numai una se vede integral. Adâncime 1,25 m.

S. V. lungită în interiorul transeptului, în spațiul de nord-est s-a descoperit un paviment de piatră imediat 0,10 m) după curățirea terenului de murdărie și buruieni, la 0,90 - 1,00 m față de nivelul restaurat al zidului. În partea exterioară a secțiunii, la 1,20 distanță de zid, la primul rînd de tîrnăcop s-au descoperit mai multe fragmente de la obiecte de fier, un vîrf de săgeată la -0,15 adâncime și alte obiecte de fier cu destinație incertă, un fragment incert la 1,20 m distanță, pus în hîrtie separată în pungă cu celelalte.

12 august

Azi continuăm săpătura numai cu lucrători "străini", căci cei din Cîrța cîntă și dansează România pentru televizor.

S. IV se adîncește săpătura la cele două capete neterminate în ziua precedentă. La m. 6 exact măsurat de la vest a apărut un parament de zid din piatră cu mortar, care se extinde în toată secțiunea spre vest de la punctul indicat. -0,90 adâncime. Intre m. 6 - 6,50, la adîncimea de 0,80 (peretele de sud a secțiunii) s-au găsit picioarele unui mort (mormîntul S. IV 1) iar la 1,05 m adîncime spre peretele de nord a secțiunii cîteva vertebre. De

asupra femurului, la 0,75 m două cuie de sicriu. Oasele și cuiele se împachetează separat.

Intre m. 4,50 - 5 mortul nr. 2 picioare și un cui, orientat N-S. La m. 2,50 alte câteva oase de la mormîntul nr. 3. Toate oasele de la M 3, ca și la M 2 se aflau la 0,80 m adîncime. S. V Se continuă săpătura în interiorul transeptului. În partea de nord s-au găsit următoarele: la 0,90 m adîncime față de nivelul zidului restaurat la capătul de est, începe fundația unui zid, ca și a celui median. La același nivel se păstrează părți a pavimentului construcției cistreciene.

Zusammen mit Fritz Schuster machen wir einen Rundgang durch Kerz und zwar durch die Lehmkaule - Straßename der auf Töpferwerkstätten zurückgeht. Die Bauernhäuser mit den Nr. 128, 130 sind breite inzwischen umgebaute Höfe. Hinter diesen soll der Standort für den Keramikton gewesen sein.

Bei Haus Nr. 128 liegt in der Tat Lehm fast an der Oberfläche, im Garten ist das Gelände uneben und deutet auf menschlichen Eingriff hin. Etwa 200 m von der Hausfront entfernt, liegt das eigentliche Bett des Müllenbachs (Müllergraben). Etwa 1970 westlich verlegt. Auf dem Hügel in dem Garten sollen drei Töpferöfen gewesen sein (Haus Nr. 128).

13 august

Se continuă săpătura în ambele secțiuni începute.

S. V s-a adîncit săpătura în ambele interioare ale transeptului. S-a dovedit și aici că avem de a face întradevăr cu o absidă mai veche, rotundă, dar neamenajată chiar perfect, peste care încă-

lecă zidul median al transeptului cistercian. Nivelul de călcare avea doar 0,10 m, buruieni, sub care s-a descoperit pavajul transeptului cistercian, cu pietre așezate ca soclu (de 0,20 - 0,25 m grosime) peste care s-a așezat cu mortar și pietre mici cu mortar ca liant: la 20 - 25 cm sub nivelul pavajului cistercian se afla zidul absidei, în interiorul acestui existînd un alt pavaj format din pietre așezate una lîngă alta pe pămînt, fără a acoperi suprafața în mod complet (cu pămînt între ele pentru egalizarea suprafeței și fără mortar cum are pavajul superior. În acest loc, la -0,80 adîncime s-a găsit pe mort - la adîncime mai mare decît fundația, o cărămidă izolată în pămînt, de dimensiuni mari, fiind spartă în două. Zidul absidei se păstrează numai ca fundație de 0,40 m, avînd doar 1 - 3 pietre așezate una peste alta.

În peretele de vest al S. V în partea de nord a transeptului se văd următoarele straturi, de sus în jos: moloz de la construcție amestecat cu pietriș, de 0,85 m, 0,10 m lat, urmează iarăși stratul de pămînt lutos, stratul de pămînt viu. În partea sudică a secțiunii V în transept s-a adîncit săpătura, constatînd aici că iarăși se continuă absida semicirculară descoperită inițial în secțiunea IV, are tot în jur de 0,40 m, de asupra aflîndu-se din nou pavajul transeptului cistercian.

S. IV a fost continuată și azi, dezvelindu-se mormintele începute și descoperindu-se altele noi. S-a putut preciza la M 1 partea superioară la 0,80 m adîncime, se află dispus la nivelul superior al stratului de pămînt galben viu. La m. 6,70, adîncime de 1,20 de la mijlocul secțiunii cu 10 cm deplasat spre nord, au apărut trei cărămizi, căzute oblic, de la mormîntul nr.

1. Putem deci admite că acesta a fost un mormînt cu sicriu și cu cist de cărămidă la cap. Aceste cărămizi sunt la fel, avînd dimensiunile 16 cm lățime, 5 cm grosime, lungime necunoscută, fiind păstrate fragmentar. Vom împacheta cea mai bună cu pastă.

Zidul, de la care s-a descoperit în ziua precedentă un parament (spre est), începe la 0,90 m de la nivelul de călcare, al cărui rost încă nu se poate stabili. Nu s-a putut constata rostul lui în unghiul laturei late a transeptului, necunoscîndu-i paramentul de vest. Il vom cerceta în continuare.

La metrul 1,35, - 1,10 m adîncime s-a descoperit un craniu uman. S-a măsurat la mijloc distanța și adîncimea. Se află chiar lîngă peretele de nord al secțiunii S. IV. După cît se vede acum, craniul ar putea fi complet, fiind pe jumătate înclinat. Poate găsim mormîntul în întregime, deoarece se află în pămînt viu, nederanjat. Va fi mormîntul nr. 4.

La m. 2,90, tot lîngă peretele de nord al S. IV, se află un alt craniu, din care lipsește o jumătate superioară, care a fost deranjat cîndva, fiind în moloz, deși se află la -1,15 m adîncime. Este notat cu nr. 5.

Adînciind săpătura, chiar deasupra zidului descoperit la m. 4,70 s-au descoperit alte oase de la mormîntul nr. 2. S-au împachetat într-un pachet separat. Se aflau la -1,00 m adîncime (exact), chiar deasupra zidului enigmatic.

La m. 3,20 - 3,40 s-a descoperit und mormînt complet deranjat, la adîncimea de 0,50 m descoperindu-se oase, cuie și ceramică - oasele au fost aruncate, cuiele și ceramica aus fost împachetate împreună. Este mormîntul nr. 6.

La m. 1,45 s-a descoperit un craniu, care are deci nr. 7,

adîncime 1,10 m.

7

Tot azi, 13 august s-a început săparea unei secțiuni de sondaj la nord de râul Olt, per cornișa pădurii unde am presupus existența unui val de pămînt din perioada de colonizare a secuilor - val folosit eventual și într-o etapă ulterioară a mănăstirii. Așteptăm sa ne spună cei 6 băieți rezultatul.

14 august

S-a continuat săpătura atît în S. IV cît și în S. V.

În S. V s-a continuat numai în cele două camere (capele) mici ale transeptului, în ambele ajungîndu-se pînă la pămîntul viu. Cu Martin am desenat și am fotografiat grundrisul S. V al acestor porțiuni. În S. IV s-a adîncit săpătura la capătul de vest unde s-au descoperit noi morminte pe care le vom dezveli luni la reluarea săpăturilor.

16 august

Reluăm săpătura în S. IV și S. V, iar Martin a pornit cu 5 băieți în pădurea de la nord de Olt, pentru a încheia săpătura de acolo în valul de pămînt observat anul trecut precum și pentru a secționa încă odată valul, dacă acest lucru se va dovedi necesar.

S. IV aici a fost adîncită săpătura unde anterior au ieșit mai multe morminte, ca și zidul orientat N-S. Ambele paramente ale zidului s-au conturat foarte clar. Zidul este nemaipomenit de gros, și anume de 1,75 m, avînd un singur șir de pietre așezate plat, la o înălțime de 15 - 20 cm, dedesupt fiind de fapt fundația propriu zisă nergeluată ca toate celelalte. Zidul se află

între m. 4,25 și 6 fix. Fața lui superioară se află la adîncimea de 0,90 m. La săpătura noastră nu s-a demantelat nimic din zid, deasupra lui aflîndu-se dărîmătura cu pietre, fragmente de cărămizi și lut, totul dislocat. În profilul de sud, spre est (de jos în sus) se află pămînt galben pînă la nivelul zidului, apoi un strat de pămînt închis și deasupra pînă la nivelul de călcare o lentilă de pămînt galben groasă de 0,35 m, deasupra moloz constructiv pînă la nivelul de călcare.

La capătul de est al secțiunii V, aflată la est, deci în afara transeptului s-a continuat un zid, care pare a fi contrafortul transeptului. Acest zid însă nu se ridică la suprafață, ci intră sub zidul terminal N-S. El este mai lat decît zidul median al transeptului, este clar zid de fundație. Urmează să stabilim cît mai exact funcția lui. Este anterior zidului terminal al transeptului. El poate fi pus în legătură fie cu construcția absidei romanice, fie că a fost o substrucție pentru întărirea fundației în mlaștină.

În această extremitate a S. IV, în afara bisericii au apărut iarăși morminte. Primul dintre ele a apărut la 1,40 m de peretele de N-S a transeptului, la 0,40 m de nivelul de călcare. A apărut chiar în profilul secțiunii, craniul fiind tăiat în două în timpul săpăturii. Poartă nr. 8. Tot aici s-a descoperit un nou mormînt, aflat la o adîncime mai mare, și anume la 0,75 m, craniul la vest, corpul spre est. Are ochii în sus, pare deci în poziție inițială. Este la 3,50 m de zidul transeptului și la 0,75 m de profilul de nord al peretelui secțiunii în grundriss. Este mortul nr. 9. Dacă este mai lung de 1,50 m nu-i vom vedea picioarele.

La m. 4,00 - 4,30 lângă peretele de sud al aceleiași părți estice al S. IV am găsit la o adâncime de 0,85 m vertebrele unui alt mormînt, nr. 10, cu coastele adiacente. Curios, că și acesta, probabil nu va putea fi cercetat cum trebuie extinzîndu-se iarăși în profilul peretelui de sud al secțiunii IV.

Se pare că azi este întrdevăr ziua morților. În zona mormîntului 4, 5, 6, 7 a apărut unul nou, nr.11, care se află în mijlocul metrului sudic al secțiunii, între m. 2 și 3,90 al S. IV, măsurat de la zidul de vest al transeptului. Se află la adâncimea de 1,10 m și culmea, este întreg și nederanjat. Ii vom face tot dichisul pe care îl merită un lungan de 1,85 m. La cap ca și la picioare s-a găsit câte un cui de sicriu, la cel de la picioare se văd clar urmele lemnului.

S. V s-a continuat săpătura la capătul de nord al secțiunii, în afara transeptului. În afara de faptul că și aici fundația zidului este mult lărgită cu pietre mari, lucru care derută, sau mai găsit două morminte. De la unul, mormîntul nr. 12, se văd doar picioarele, pînă aproape de bazin, de la un mort matur, cu picioarele la răsărit. Adâncimea 0,50 m de la nivelul de călcare actual.

La m. 2,05 de la același perete al transeptului un alt mormînt, de data acesta de copil (10-12 ani) orientat invers, cu capul la răsărit. În secțiune se vede craniul, un braț și coastele. Craniul se află la 0,50 m de peretele de vest al secțiunii, la adâncimea de 0,45. Este mormîntul nr. 13.

17 august

În ambele secțiuni s-a continuat săpătura, curățindu-se toate

mormintele, muncă migăloasă care a ocupat pe cei mai mulți dintre zilieri. Martin a raportat că sondajul efectuat pe creasta pădurii de la nord de Olt nu este foarte limpede, doar că cele două nivele de pământ, galben și brun (jos), urmat iar de pământ galben viu ar pleda pentru o amenajare artificială.

S-a săpat de asemenea o secțiune de 14,50 x 1,50 m între rîul morii și mănăstire, la nord de corturile noastre, deoarece în deceniile trecute aici ar fi apărut mai multe cioburi. Această secțiune s-a dovedit a fi un rateu perfect.

18 august

S-a terminat complet săparea secțiunii V, în cele două casete ale transeptului de nord. Studiind modul de îmbinare a zidului cistercian cu cel vechi al absidei romanice, s-a constatat că în timp ce zidul median încăleca zidul absidei, la capătul de sud al secțiunii zidul corului cistercian s-a amplasat aici demantelându-se (rupîndu-se) din capătul absidei. Acest lucru nu s-a putut observa la cealaltă rotunjire, întrucît ar fi trebuit să fie lărgită săpătura. Foarte probabil s-a întîmplat același lucru.

În exterior la nord de transept s-a continuat săpătura, prin care s-a curățit cele două morminte descoperite anterior aici (Nr. 12 și 13). Pentru mormîntul nr. 12 s-a deschis o mică casetă de 1,20 x 1,60 pentru a prinde în întregime cele două schelete. Aici săpătura continuă pînă în pămîntul galben, adică în S-V, nord de transept.

S. IV s-a continuat curățirea morților anteriori, descoperindu-se altele noi.

Craniul de la M 14 se află în extremitatea de est al S. IV, în afara transeptului, la trei metri de zid., la adâncimea de 0,70 m, chiar în profilul de nord al secțiunii. Il vom lăsa acolo.

Craniul M 15 se află în apropiere, la 2,50 m de peretele transeptului, 1,10 m depărtare de peretele de nord al secțiunii, la adâncimea de 0,95 m.

Craniul M 16 la m. 2,30 de peretele transeptului, 0,30 m de peretele de nord al S. IV, la 0,95 m adâncime de la nivelul actual de călcare.

În dreptul M 16, tot la 2,30 de transept, alt craniu, mormântul M 17, la 0,80 m de peretele de nord al secțiunii, la adâncimea de 1,00 m.

Mormântul nr. 18 se află la m. 3,75, 10 cm de peretele de sud al secțiunii la adâncimea considerabilă de -1,05 m de la actualul nivel de călcare.

La metrul 2 exact, adâncimea 1,20, la 0,45 m de peretele de nord o cheie gotică care se împachetează separat.

S. IV aici la curățirea peretelui de nord în partea de vest al secțiunii, în profil, la m. 4,30, peretele de sud al secțiunii s-a descoperit craniul mormântului nr. 19, chiar la paramentul zidului vechi. Il lăsăm acolo.

19 august

În ambele secțiuni se continuă curățirea, desenarea, fotografierea și împachetarea oaselor de morminte. În S. V, pe pieptul mormântului nr. 12 a apărut o fusaiolă, care a fost împachetată împreună cu oasele.

In S. V s-a mai descoperit un mormînt nr. 21, m. 3,45 la nord de transept, craniul la 1,10, iar capul spre est. La m. 2,50, - 1,25 adîncime o construcție de zid probabil pentru un mormînt construit din piatră și mortar, care datează probail dintr-o epocă tîrzie. Vom urmării construcția în continuare, la ea conturîndu-se deja un colț.

In S. V, după ce s-a scos primele morminte, a mai apărut încă unul, M 21, care se afla sub mormîntul nr. 11. Acest mormînt este împrăștiat. Are craniul la m. 2,50, 0,50 m de peretele de sud, la -1,35 m adîncime.

Zidul de vest al transeptului. Ordinea cronologică a fost: cel mai vechi este mormîntul nr. 21, cu cărămidă la est, lîngă care a fost așezat M 7. La o a treia dată M 11 a tăiat M 21 de sus, împrăștiindu-l.

Lîngă peretele de nord al secțiunii, la m. 2,15 a apărut un nou craniu, mortul nr. 22, la adîncimea de 1,29 m, cu oasele împrăștiate ca și la M 21, avînd așisderea, cărămidă, fiind deci de aceiași epocă.

Lîngă peretele de sud, alături de M 21, spre sud, se află craniul M 23, mormînt deranjat și el de nr. 11, la -1,35 m adîncime. La craniul M 22 a mai apărut unul la 2,80 m de zidul transeptului și 0,25 m de peretele de sud al secțiunii. Adîncimea 1,35 m. La mormîntul 22 și 22a s-au găsit urme consistente de lemn putrezit de la sicriu. In profilul de nord, pe pieptul M 21 se afla un alt craniu, nr. 24.

In peretele de sud al S. IV, m. 4,30, chiar deasupra paramentului zidului, la 0,90 m, un craniu mormîntul nr. 25, în rest în perete sau distrus.

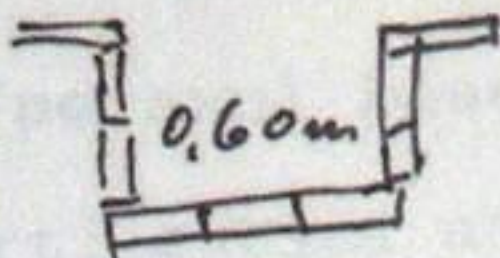
20 august

In transept s-a incheiat săpătura, atît în S. IV cît și în S. V. procedîndu-se la astupare. Se insistă asupra curățirii mortului din extremitățile exterioare ale celor două secțiuni. In S. V se observă clar, că M 9 a tăiat M 15, la acesta lipsind piciorul stîng.

In profilul de sud al S. IV a apărut vechiul cor, probail absida centrală a bazilicii, între 14,25 - 15,55 m, măsurat de la capătul secțiunii.

In S. V exterior, pe pieptul mormîntului, la m. 11, -1,27 adîncime, la 0,50 m de peretele de vest al secțiunii, s-a descoperit un vîrf de săgeată (lance). Există vreo legătură între el și poziția chircită a mortului? Se împachetează separat.

In S. V s-a descoperit un mormînt în cistă din cărămizi cu mortar, mormîntul nr. 25, prins însă doar parțial, el intrînd în peretele de est. Cista are pereții înalți de două cărămizi, deasupra una pe lat. Profil:

Lățimea cistei: 0,60 m. In interior și la bază este tencuit. Cărămizile sînt legate cu mortar. In interior sau găsit la picioare și două cuie de sicriu, care se împachetează în hîrtie separată lîngă oase. S-au împachetat oasele pînă la genunchi, restul lăsăm pentru anul viitor, cînd vom deschide caseta pentru restul mormîntului.

1983

12.07. marți

Sosim la Cîrța. Instalare, probleme organizatorice, autorități, începe ploaia. Angajăm copii - puțini amatori.

14

13.07. Miercuri

Incepem lucrul. Mai întâi curățim transeptul de nord de buruieni și bălării, mai ales unde s-a săpat S. IV și S. V (1982). Fixăm planul de săpături. După amiază plouă, plecăm la Victoria după aprovizionare. Seară liniștită fără oaspeți. Noaptea din nou plouă.

14.07. Joi

Incepem lucrul la ora 9,00. Ca de obicei ceață deasă. Trasăm **secțiunea VI N-S**, în transeptul de nord, la 3,15 de interiorul zidului închiderii de vest. Lungime 8,30 x 1,50 m. Primul strat cu multe dărîmături: Pietre, cărămizi, țigle sparte și elemente de arhitectură: ancadramente de fereastră fragmentare.

Trasăm **S. VII**, N-S în exteriorul transeptului L: 2,85 x 1,50 m. $\Rightarrow 1,75$
 $+0,25$

La adîncimea de 0,20 m apare deja un zid. Il spăcluim.

Trasăm **S. VIII**, E-V (pe axul bisericii). L: 5 x 1,5 m, la 0,70 m de cei doi contraforți estici ai corului. După primul strat de glee, la al doilea apar deja mormintele. M 27, m.4 - 5, -0,40 m. De la ora 16,00 plouă puternic, ne umple toate șanțurile cu apă.

15.07. Vineri

Dimineața se poate lucra normal. Ne adîncim în toate secțiunile, tot în dărîmături.

M 27 m. 4, -0,30 m fixat cu țăruș.

M 26 a apărut un fragment de lespede funerară, pare a fi din

sec. 18-19: gresie verzuie; m. 1 - 2,5.

15

S. VI la -0,50 m se termină stratul de dărîmături. Apare stratul galben lutos cu puține urme de cărămizi și oase izolate. Pare a fi strat de nivelare. Metrul 4 - 8 continuă la -0,50 stratul de dărîmături cu multe pietre și elemente de arhitectură din piatră. Se înaintează foarte greu. La curățirea pragului intrării nordice în transeptul de nord, a apărut pervazul ușii, format din două blocuri masive de șist, în care s-a montat lăcașul ușii.

S. VII. Continuă curățirea fundației (?) la spaclu. Încă nu se recunoaște direcția ei. În capătul de nord al secțiunii, un rând de blocuri de calcar dizlocate de la un mormînt, deranjat la rîndul lui pentru că se afla foarte sus 0,20 - 0,30 m de sol.

16 iulie. Sîmbătă

Am făcut curățenie în transeptul de sud și în primele două încăperi sudice alăturate, zidurile în interior și exterior (treaba popii).

18 iulie. Luni

S. IX, N-S prin mijlocul transeptului și primele încăperi ale mănăstirii. V a fi probabil cea mai lungă secțiune la cîrța - lățime: 1,50 m. (va ajunge la 67 m lungime).

S. VI m. 1 - 2, -0,90 ma apărut fundația zidului N-S din transept, din blocuri mari de calcar legate cu mortar. Zidul este tăiat la m. 2 de un mormînt M 28, -0,95 prins de la bazin în sus. Mortul a fost depus în sicriu, la extremitățile capului, găsindu-se cuie obișnuite de sicriu cu floare din fier forjat.

m. 7 - 8 apare un zid cu bolovani mari, neregulați, legați cu mortar în nu se stie direcția.

M 29 deranjat, m. 1, -1,05 m s-au păstrat numai laba, tibia și peroneul. Oasele sînt așezate direct pe zidul N-S din transeptul nordic.

S. VIII M 26, mormînt de copil pînă la șapte ani (-0,35 m) este așezat începînd cu corpul exact pe bazinul M 27 (-0,40 m). Are o lungime de 0,70 m, orientat exact pe axul secțiunii.

S. VI M 30 m. 2, -1,15 m, numai picioarele + labele, restul rămîne în peretele vestic, este orientat exact est-vest, pe axul bisericii. Inmormîntare cu sicriu (găsit cuie din fier).

Cas. 2 de la S. V în sfîrșit am dat de M 25, în cărămidă zidită. Apare scheletul.

19 iulie. Marți

M 26 ridicat

M 27 tot de copil, pînă la 10 ani. Intins pe spate, mînile adunate pe bazin, orientat aproape NV-SE. La săparea gropii acestui mormînt, au fost deranjate altele trei morminte, aflate la -0,50 m, tot fără nici un inventar.

S. IX am prelungit secțiunea în încăperea a doua. Are acum lungimea totală de 21,45 x 1,50 m. În dreptul m. 7 - 9, -0,10 apare un pavaj de cărămidă modern, poate o amenajare a preotului anilor cincizeci: Reich.

Metrul 1 - 3,25 din transeptul de sud nu a dat nici un material, doar două pietre fragmentare. La -0,50 m, m. 3 apare deja strada de pietriș de rîu.

Metrul 5 - 9 (prima încăpere notatăcu A au apărut tot felelul de

zidării încă neclare. Se curăță la adîncimea de -0,30 m. Metrul 10 - 21 (încăperea a doua B) este încă foarte sus. Am mutat doar capitelul de la coloană centrală de susținere a tavanului de la dormitoriul călugărilor, cu nervuri, pus sub prima arcadă.

S. VII a fost lățită spre est cu 0,25 m, pentru urmărirea traseului fundației.

20 iulie. Miercuri

Metrul 1 - 2 desenat Grundris.

M 29 păstrat doar tibia + cîteva oase de la labă - este de adult. Deranjat. De ce? Este așezat direct pe fundația bazilicală.

M 28 un mormînt complet, de adult, probabil de femeie. Așezat pe fundația bisericii nr. 1, tot fără inventar. Mînile sînt adunate pe bazin.

M 30 deranjat, de adult, lipsește femurul stîng. Are în stînga două cărămizi, una pe cant, alta pe lat (sînt iarăși fragmentare), se fotografiază.

S. VIII M 31 de adult, întins pe spate orientat est-vest, mînile adunate pe bazin. La săparea gropii acestui mormînt, a fost distrus un alt, anume M 33, de la care am surprins doar craniul. Are inventar în pămîntul de umplutură a ieșit o rotiță de pînten din sec. 15 - 16.

M 32 de adult, orientat exact E-V, întins pe spate, mînile adunate pe burtă, deasupra bazinului, mormînt de adult, -0,55 m, oare din sec. 16 (?) foarte tîrziu.

M 34 în peretele de S ca de obicei, surprins pe jumătate, nu a

mai fost cercetat și recoltat.

S. VII a ieșit ceva mare. În loc de absidă centrală, a ieșit un contrafort, sau un zid orientat N-S, ce trece prin corul actual. Așa că rămîne de clarificat în săpătură în interiorul corului, a actualei biserici.

21 iulie. Joi

În **S. IX** se adîncește săpătura peste tot. În camera A, cu ușa de intrare din transeptul sudic (sacristia bisericii 2), a apărut la -0,20 m un pavaj din cărămidă modernă, poate de la un fost grajd. Dedesupt se află un pavaj mai vechi din piatră, databil din perioada funcționării mănăstirii. La nord de ușa camerei, o piatră lată în dreptul m. 4,70 - 5,50, cantul superior la -0,15 m. Mai jos, -0,25 m, un pavaj de piatră din micașist, legat cu mortar, m. 5 - 7,70. A existat probabil pe întreaga încăpere. Sub acest pavaj, lucru ciudat, se află un strat difuz de resturi de cărămidă, grosimea maximă -0,65 - 1,00 m.

Am trasat azi **S. VII B**, la sud de cor, în continuarea lui S VII, pentru a controla cele notate în ziua anterioară. Suprafața este de 3 x 2,00 m.

Cas 2 la S. V s-a curățat M 25 din cist zidit. Fără inventar. Doar cîteva cuie din fier în zona capului. Este întins pe spate, mîinile adunate în unghi drept pe bazin.

22.07. Vineri

S. VI M 36, m. 5, -1,15 m am surprins doar tibia și peroneul + labele picioarelor, întins pe spate fără inventar, are doar cuie de sicriu în zona picioarelor. Este așezat exact pe partea supe-

rioară a cistului zidit, împreună cu M 37, chiar pe cărămidă, pe lat. la capătul vestic al cistului.

M 37, m. 6, cist zidit din trei rânduri de cărămizi, așezate pe cant, iar unele superioare pe lat, cu dimensiunea de 30 x 21 x 4 cm. A fost tencuit pe dinăuntru. Cistul pe lățimea sa distruge zidul N-S (biserica nr. 1). A fost se pare jefuit sau exhumat, pentru că nu s-au găsit urmele scheletului, doar cuie de sicriu, iar pe latura nordică cu colțul de vest, au fost probabil distruse cu acea ocazie.

Am trasat **S. X**, E-V în transeptul de nord.

S. VIII M 38, m. 2 - 3, -0,70 m, de adult întins pe spate, mâinile adunate pe bazin, fără inventar. Mormînt alăturat cu M 39, probail înmormîntări relativ contemporane.

M 39, m. 2 - 3, -0,70 m, în jumătatea sudică a secțiunii, de adult întins pe spate, mâinile adunate pe bazin, fără inventar. Mormînt alăturat cu M 38, relativ contemporan, ambele orientate E-V.

S. IX m. 1 - 3,30, săpătura s-a terminat. După stratul de dărîmături, urmează un strat gros de pietriș și un strat de lut rezultat din săparea fundației zidului E-V de închidere a transeptului sudic.

Adîncimea secțiunii: 1,40 m.

Inventar: 0 - 0,20 material contemporan în rest nimic. In stratul de moloz, 2 pietroaie de calcar mari, căzute, dar nici un element de arhitectură de la bolta transeptului. Desenăm profilul de E și grundrisul. Se astupă. Nu mai avem unde arunca pămîntul din noua secțiune **S X**, E-V lîngă zidul de închidere al transeptului de sud.

23 iulie. Sîmbătă

S. VIII am ridicat M 39. Ii lipsește clavicula + brațul superior complet. A fost deranjat cu ocazia săpării gropii pentru mormîntul M 42.

M 40, S. VIII, m. 1, -0,85 m, de adult, întins pe spate, orientat E-V mîinile adunate în unghi drept, pe piept. Este mormînt alăturat cu M 41, par a fi contemporane.

M 41, m. 1, -0,90 m, idem ca M 40.

M 42, m. 3 - 4, -0,80 m idem ca M 41, doar mîinile adunate pe bazin, ca orientare deviație 10 față de axa E-V.

S. VI, m. 7 am demolat cista zidită: s-a adevărit. A fost un mormînt jefuit, sau deshumat. Dimensiunea cărămizilor: 30,5 x 20 x 5 cm. Zidul N-S se curăță. Este păstrat pe mai multe rînduri. Curios lîngă zid, la -2,00 în pămîntul galben, au ieșit două cioburi cu smalt galben + verde.

S. X iasă altă dandana: un zid sau fundația unui contrafort?

S. IX m. 10 - 13, am ajuns la -1,40 m, am trecut prin stratul de pietriș negru. La m. 12 a apărut un mormînt, la m. 13 două crani. La m. 14 a ieșit în loc de fundația unui pilon, un zid legat cu mortar, orientat E-V, de 1,55 m lățime. Altă problemă? La m. 15 primul călugăr abate complet. Relativ bine păstrat la -1,00 m. Luni se va curăța.

La m.18 baza pilonului este și aici parese așezat pe un zid legat cu mortar, asemănător ca la m. 14.

La m. 20, la -1,15 m alt călugăr abate, deocamdată a ieșit numai craniul și cuiele de sicriu. Se pare că s-au păstrat urme de lemn de la sicriu. Incercăm să recoltăm o probă.

S. X Sîntem încă foarte sus. Se pare că teoria cu bazilica se

duce complet dracului. Încă nici o urmă de absidă.

De la 14,00 a început ploaia, așa că nu mai lucrăm. Organizăm paza și weekend!

24 iulie. Duminică

21,30 conferința de la cămin cu diapozitive. Anunț prin vecinătăți. Tomi prezintă Mănăstirea cisterciană de la Cîrța în lumina cercetărilor arheologice.

25 iulie. Luni

De la ora 6,00 - 8,00 plouă. La ora zece putem să începem, în toate secțiunile neterminate curățăm noroiul. S. IX trasată E-V din transeptul de sud, avansează ma repede, aici lucrînd cei mai mulți copii. Absidă nu există. Plouă din nou - rămînem cu trei ore lucrate efectiv. Prelungim S. IX în încăperea C.

26 iulie. Marți

După potopul de ieri încercăm să lucrăm normal în toate secțiunile deschise și neterminate.

S.VI măsurînd dimensiunile mormîntului zidit se constată că acestea sînt cu totul diferite față de cele ale M 25 din S. V, tehnica de zidire fiind în esență aceeași, cea ce înseamnă ca și perioada de inhumare diferă, ori cel puțin cărămidarul. Mormîntul a fost zidit direct cu mortar pe fundația anterioară celei actuale.

S. VII A, s-a ajuns astăzi aproape de pămîntul viu. Situația corespunde întrutotul celei din S. VII, terminată anterior, ca lărgire și echilibrare a fundației, spre exterior, avînd soclu

cu aceeași dimensiuni. În fața soclului Brigitte Ongert a găsit o monedă mică din argint, la peretele de sud, la mijlocul șanțului. Ea va fi extrem de importantă pentru datarea ansamblului bisericii nr. 2.

S. X se adâncește săpătura în interiorul și exteriorul transeptului. Strat gros de moloz, urmat de pământ galben în interior, iar în exterior pământ negru. Pîna la -0,50 m în exterior apar țigle și cuie țigănești moderne, precum și oase deranjate.

S. IX se continuă săpătura în toate cele trei camere A, B + C. În încăperea A se încheie săpătura. După profil și grundriß, în partea superioară, la -5 - 10 cm adîncime, se află un pavaj în această încăpere format din cărămizi moderne, așezate peste un pavaj de piatră vechi. Următorul strat, de sus în jos este format dintr-un strat de praf de cărămidă, cu lentile de mortar. În partea de jos, cum apăruse deja în S. I (1981) se află lut nisipos și pietriș negru.

În încăperea B se curăță în continuare abații. Lipsesc urme de pavaj. În partea inferioară stratul de pietriș negru alternează cu straturi de pietriș cărămiziu, straturi formate din vechime geologică, avînd adausuri organice de diferită proveniență.

În încăperea C doar moloz.

S. X ne adîncim în moloz: piatră, fragmente de cărămizi și mortar.

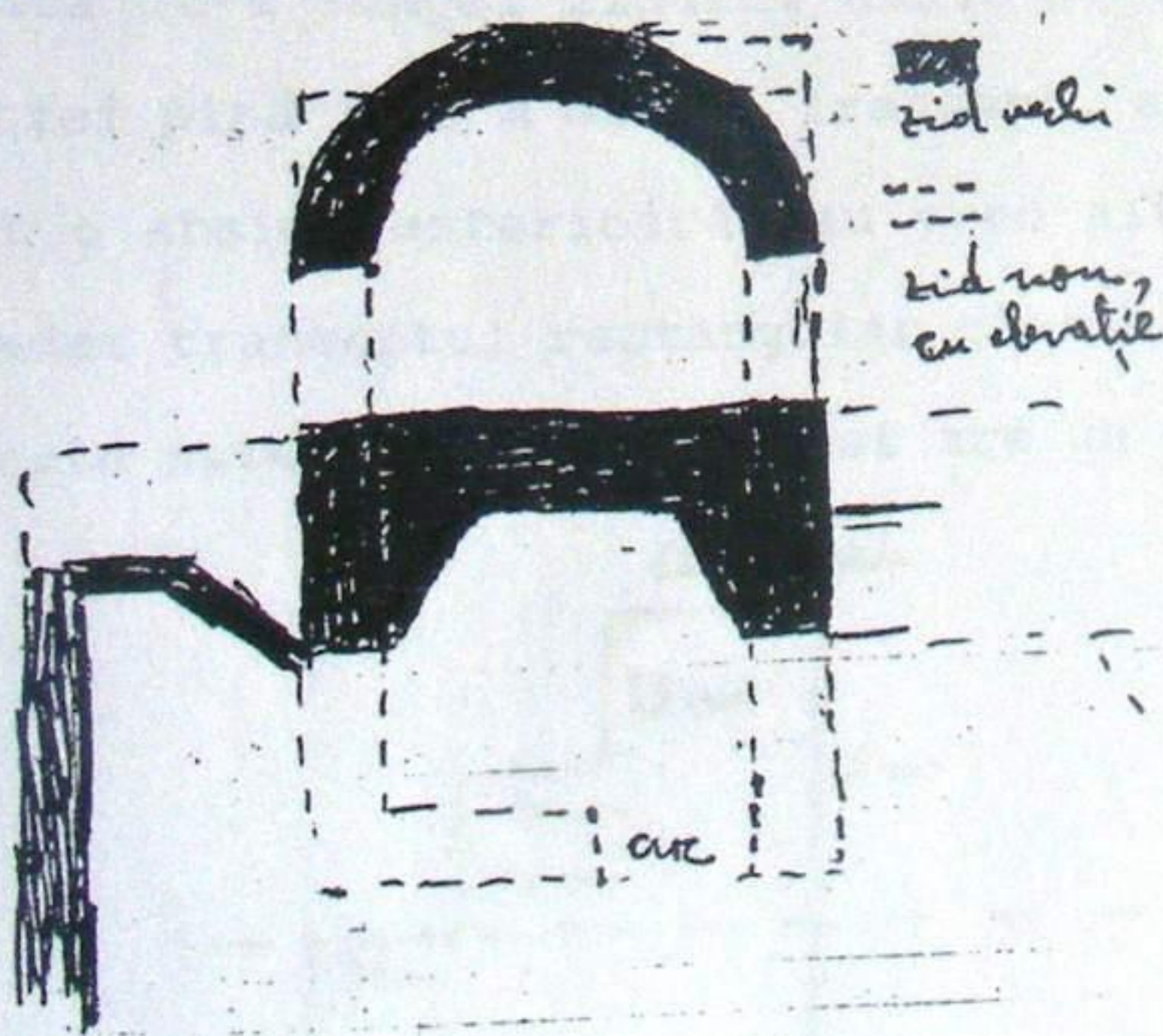
27 iulie. Miercuri

Deși a plouat iarăși în timpul nopții, dimineața reluăm lucrul în mod normal.

S. IX, M 45, m. 15, E-V, -1,00, întins pe spate, înmormântare în sicriu, mâinile aproape în unghi drept pe abdomen, complet fără inventar. Mormânt de abate? A fost depus chiar în partea de sud a fundației pilonului din sala capitulară (încăperea B). Craniul puțin în peretele de vest, iar de la tibie restul în peretele de est.

Fundația pilonului (Pfeiler mit Kapitell und Basis) nordic din încăperea B, șist cristalin + bucăți sparte de calcar) se păstrează pe trei rânduri, are o lățime de 1,68 m, la o adâncime față de nivelul de călcare actual de -0,65 m.

S. VI se continuă adâncirea și în tronsonul nordic. Zidul care a fost descoperit de noi în S. IV (1982), orientat ca și secțiunea, continuă pe toată lățimea transeptului. În momentul de față schița zidurilor se înfățișează astfel:

28 iulie. Joi

S. IX M 46, m. 19, E-V, -1,30 întins pe spate, mâinile în unghi drept pe abdomen, fără inventar. Mormânt de abate? Inhumatie în

sicriu. S-au păstrat bine cuiele și fundul sicriului. De la tibie restul rămâne în peretele de E.

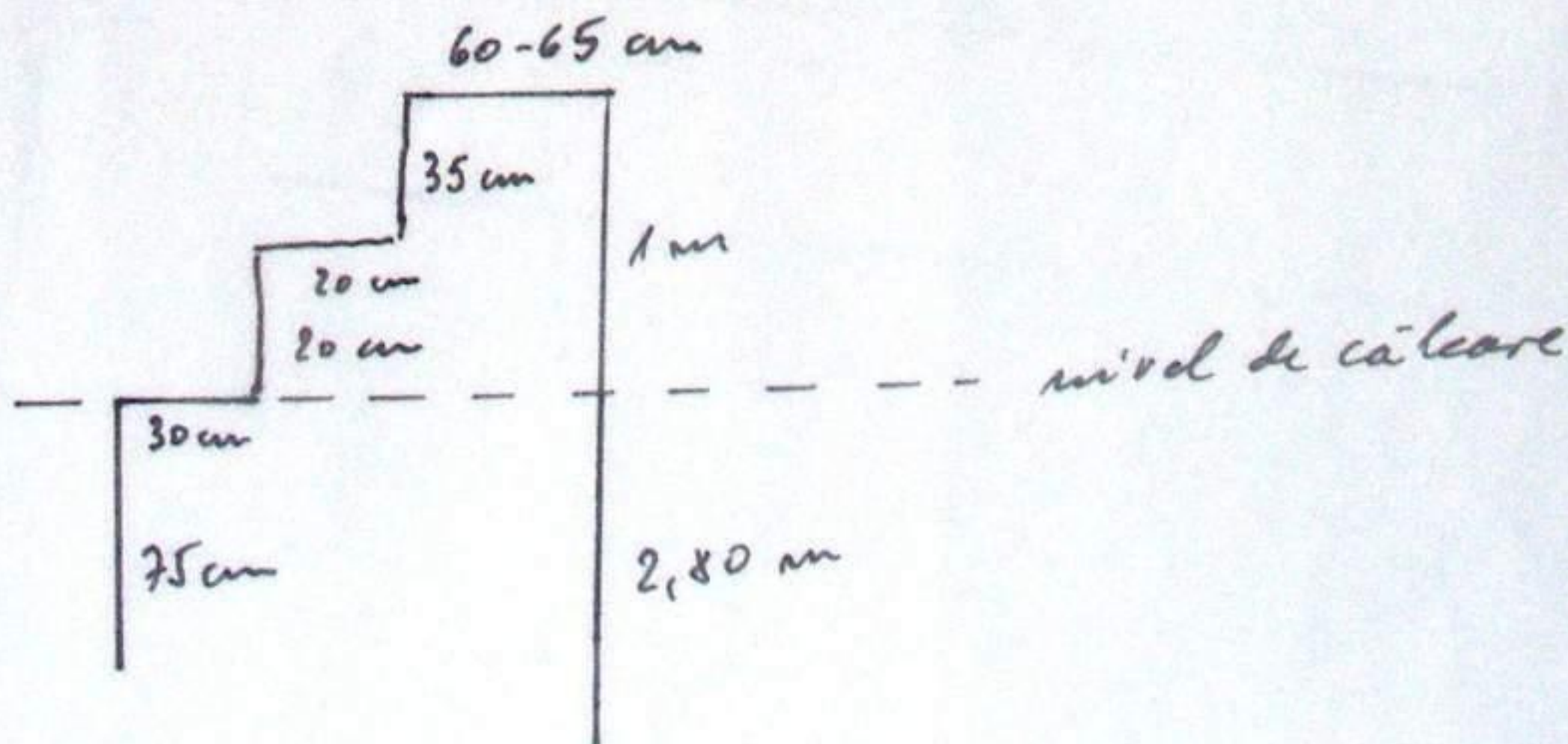
Fundația pilon sudic: păstrată pe trei rînduri de calcar și șist cristalin, legată cu mortar, -0,60 m de nivelul de călcare actual. Pe mijloc se păstrează baza de coloană: 75 x 75 x 30 cm. Fundația are lățimea de 1,45 m.

S. VIII M 43 de adult, întins pe spate, mâinile adunate pe bazin, orientat E-V, L: 1,75 m (Bărbat?), are cuie de sicriu, alt inventar lipsește.

M 44, m. 1 - 3, -1,10 m, de adult, de bărbat?, întins pe spate, mâinile încrucișate pe bazin, orientat E-V, L: 1,70 cm, are cuie de sicriu, fără alt inventar.

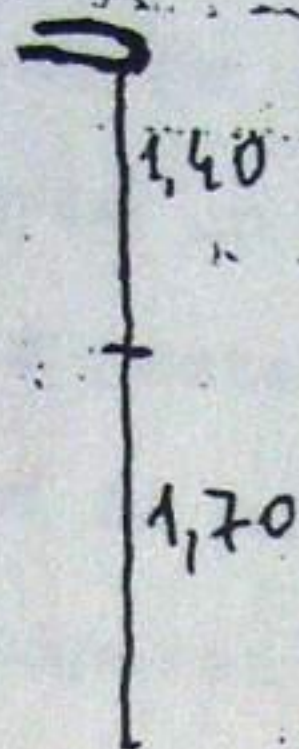
M 47 m. 1, -1,20 m, de adult, întins pe spate, doar craniul și clavicula, parte din brațe sînt în secțiune, restul în perete. Are cuie de sicriu.

S. X plasată de-a lungul zidului sudic al transeptului, de la ușa sacristiei pînă la 3 m est de transept, a demonstrat că aici n-a existat o absidă anterioară sau vreo altă construcție care ar fi precedat transeptul rectangular clasic. În interior peste tor zidul este neted, abia cel de est are un soclu și o fundație lărgită:

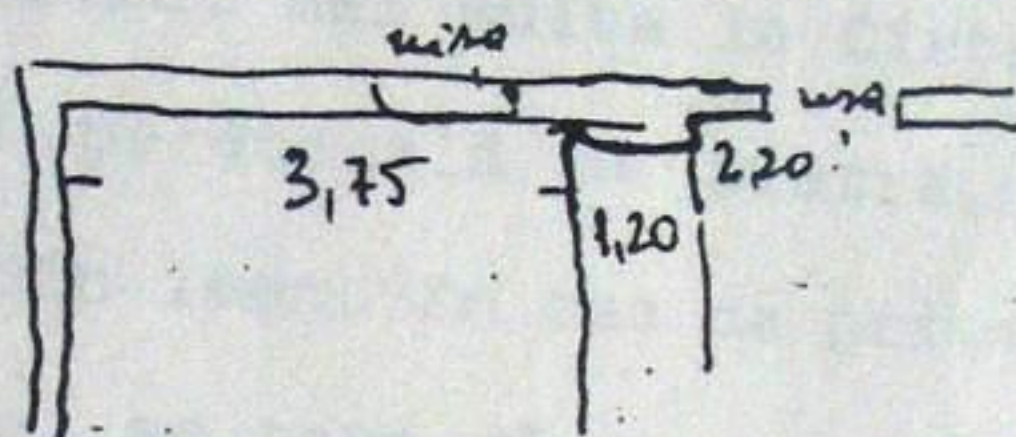

Alt control în interior, de la nișa transeptului:

25

Plan:

S XI se astupă, în exterior se continuă.

Tot în 28 iulie am trasat S. XII și S. XII A, amplasată la 2 m est de S. VII.

S. X se adâncește. În moloz prea fericitul Michael Schromm a găsit un inel la orele 15,30, în mod excepțional fiind atent. Adâncimea: -0,80 m. Distanța orizontală 1,40 m de la cor și 1,85 de la zidul de vest al transeptului.

29 iulie. Vineri

S. IX M 48, m. 14, -1,25 m sub M 45 de adult, întors pe spate în siciriu, mâinile în unghi drept pe piept. Pe acesta a fost așezat exact M 45, tot în siciriu. Probabil mormânt de abate. Orientat est-vest, fără inventar.

M 50, m. 12, -1,30m, de adult întins pe spate, în sicriu. Mîinile în unghi drept pe piept. Orientat est-vest, fără inventar. Probabil mormînt de abate.

M 49, m. 12, -1,15m așezat pe sicriul lui M 50, probabil la relativ puțin timp, pentru că în momentul cînd s-a rupt sicriul mormîntului M 50, M 49 cade peste acesta parțial și se deranjează, părți de schelet fiind la adîncimi diferite.

Inmormîntările din încăperea B se pare că au fost practicate în același gropi, ele fiind marcate probabil de monumentele funerare, din care s-au păstrat mai multe la Cîrța. Se pare că toată încăperea nu a avut pardoseală de piatră, ci doar din pămînt, eventual o podină din lemn. În ceea ce privește dispunerea mormintelor în încăpere, se pare că au existat trei șiruri pe cele două laturi și în mijlocul încăperii A, unde a fost o adevărată casă mortuară.

S. VII A 3,30 x 2 m, -1,00 m N-S plasată la 0,70 m de zidul de est a transeptului. S-a stabilit existența fundației unui contrafort în treaptă, construit pentru a da o mai mare stabilitate suprastructurii corului. Este dispus la distanță egală de zidul de est al transeptului și primul contrafort pe latura sudică a corului.

Dimensiuni: - lățime 1,55 m

- lung. max. 2,15 m

- lung. treaptă 1,40 m.

Săpătura s-a terminat. Aici a fost descoperită moneda. S-a desenat grundrisul. Ne amenință din nou ploaia și ne f (strică) profilul. A cîta oară?

30 iulie. Sîmbătă

S. IX, m. 15 - 17 apar alte schelete.

S. XI se astupă. In exterior în pămîntul galben apare alt mormînt.

S. VII se astupă.

S. VIII ne adîncim lîngă fundația corului.

1 august. Luni

M 29 prins deja în S. VI, m. 1, o tibie și o labă de la piciorul stîng. Mormînt deviat de la axa E-V cu 22 grade spre VNV-SSE. Inmormîntare în sicriu (cuie) întins pe spate, mîinile adunate în unghi drept. Piciorul drept distrus de săparea fundației de zidul post 1495 (4), de închiderea de nord a transeptului. Aici este limita superioară de datare.

S. IX M 51 de adult, pe spate, mîinile în unghi drept pe piept, m. 15, -1,25 m. Urme de lemn de la fundul sicriului, oasele păstrate foarte prost pentru că este așezat exact la limita dintre moloz (Bauschutt) și galben.

M 52 idem, m. 16, -1,25 m, parese că a fost deranjat la săparea altui mormînt în zona craniului, mormînt ce se află probabil în peretele de vest din secțiune.

S. X, m. 2, -1,35, M 53, lîngă craniu, în dreapta fragment de brățară torsionată cu sfere de argint, parțial aurit. Mormînt de femeie. Oasele sînt foarte subțiri, adult întins pe spate, mîinile în unghi drept., orientat E-V, cu sicriu. Acest mormînt a distrus complet altul tot de femeie:

M 54 de la care provine cu cea mai mare probabilitate inelul de argint, care se afla de fapt în pămîntul de umplutură al M 53,

de care aparține fragmentul de brățară din argint aurit.
Vizită: Fabini + Klein Lk.

3 august. Miercuri

S. IX s-a desenat profilul de V. În continuare se astupă.

Rămîne în continuare deschisă problema construcției vechi din transeptul de nord. Este cert că a existat o construcție anterioară. Fiind mai mult lată decît lungă, nu este exclus, ca nava să fie în prelungirea navei colaterale de nord. Cea ce trebuie verificat anul viitor.

4 august. Joi

Plecăm cu o parte din efectiv la Cîrțișoara, pentru a identifica locul unde s-a găsit în 1892 tezaurul de argint, ceilalți astupă în continuare secțiunile de la biserică și mănăstire. Excursie în zadar. Să ne cunoaștem patria.

5 august. Vineri

Se incheie astupatul secțiunilor. Se face ordine generală și curățenie la locul de muncă, iar a doua zi ridicăm corturile plecînd la Sibiu.

12 iulie. Vineri

Spre amiază am sosit la Cîrța pentru a organiza la șantierul de aici tot ce este necesar pentru săpătură. Am vorbit cu toate autoritățile, totul pare să funcționeze. Elevii însă mai au practică sau școală, puțini sînt aceia care au deja liber. Unii sînt mari, alții prea mici.

13 iulie. Sîmbătă

Revin la Cîrța definitiv și împreună cu elevii voluntari îmi instalez dormitorul.

14 iulie. Duminică

Fiind duminică, m-am întors la Sibiu unde plouă.

16 iulie. Luni

După amiază plouă și aici, dar reușim să facem cîteva lucrări de pregătire. Curățim locul pentru tabăra elevilor, instalăm locul unde luăm masa și așa zisul grup sanitar.

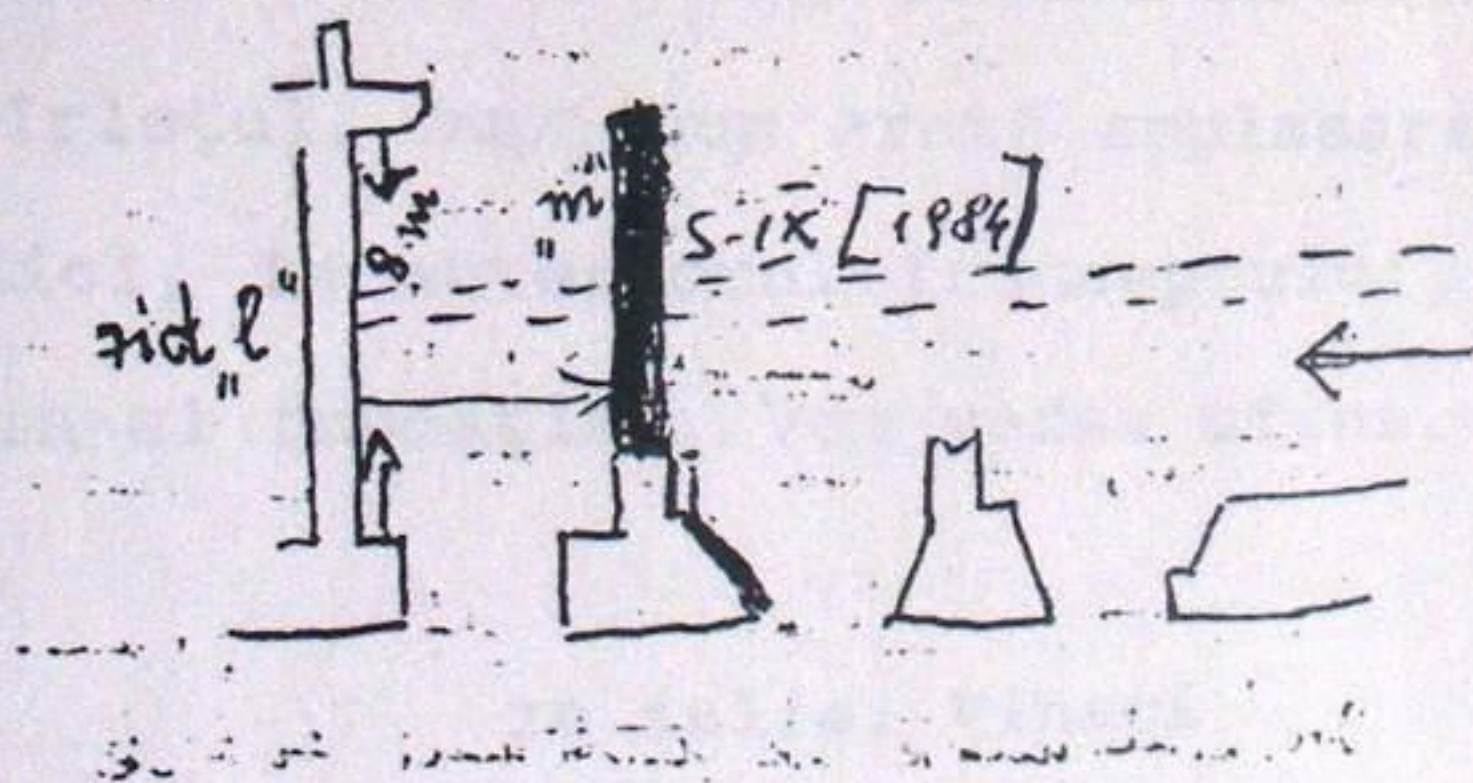
17 iulie. Marți

Sosesc foarte mulți elevi pentru a lucra, pe unii din ei nu-i luăm, căci sînt prea mici. Continuăm cu toate pregătirile care se încheie astăzi, inclusiv instalarea curentului electric. Încă nu știu de unde vom lua pîinea. Avem promisiuni la brutăria comunei. Să sperăm. Un număr de elevi lucrează deja la locul de săpătură. Se curăță ruinele mănăstirii de buruieni, ca și inte-

riorul fostelor clădiri ale bisericii și mănăstirii. Unde este posibil cosim iarba și evacuăm iarba pentru a avea pregătit terenul pentru săpătură. Seara iar plouă.

18 iulie. Miercuri

Trasăm două secțiuni pe care urmează să le săpăm. Prelungim în primul rând S. IX prin ruinele mănăstirii, secțiune săpată aproximativ pînă la jumătate din lungimea ei. În continuare are lățimea tot de 1,50 m. O trasăm pînă la capătul mănăstirii în colțul de sud-est al ansamblului arhitectonic. În acest tronson lipsesc zidurile transversale, ca și peretele exterior. Aici demantelarea trebuie să fie veche, probabil din vremea atacurilor otomane, cînd s-a folosit materialul de construcție la astuparea portalurilor și al ferestrelor zidului anterior.

În cursul săpăturilor de astăzi, 2 - 3 hîrlețe adîncime, au apărut o serie de materiale moderne, ca și moloz de tot felul acoperit cu pămînt. Suprafața fiind foarte vastă, ea nu putea constitui o singură încăpere, de altfel însă deschizăturile semicirculare de la parter sugerează subîmpărțirea spațiului în mai multe încăperi. Întrădevăr deja la al doilea hîrleț adîncime, a apărut un zid transversal "m", paralel cu zidul numit convențional "l". Distanța între ele este de 4,40 m.

S. VI din anul 1983 a fost prelungită spre nord de transept, măsurînd de la zid **5 x 1 m** suprafață. Deocamdată sub nivelul de depunere artificială din 1913 a apărut numai un strat de nivelare din lut galben. Vom vedea ce surpriză ne rezervă această secțiune.

19 iulie. Joi

În ambele secțiuni am adîncit săpătura cu încă 2 - 3 hîrlețe în adîncime, intrînd în stratul de moloz format din piatră și cărămizi amestecate cu pămînt. Materialele descoperite pînă acum sînt toate ulterioare sec. al XVI-lea. Prin casete amplasate în colțuri trebuie să controlăm dacă zidurile transversale au fost construite concomitent cu cele două ziduri longitudinale sau nu. În S. VI ne-am adîncit de asemenea. Straturile de aici sînt un amestec format din lut, mortar, pietre și altele, fiind greu de pătruns cu hîrlețul. După cum arată amplasarea unor pietre, se pare că și aici, în exteriorul transeptului, este vorba de un zid de sprijin al fundației. Vom vedea mîine.

20 iulie. Vineri

Săpătura continuă în ambele secțiuni tot în stratul de moloz. **S. VI** săpătura a ajuns la -1,00 m peste tot. În profilul de E, -0,35 m apare un zid cu mortar ce intră 0,15 în secțiune. Mortarul este de bună calitate. În capătul de lîngă pragul intrării în transept, eliminăm bucăți de piatră căzută. Continuăm săpătura.

S. IX Săpătura a ajuns la 1,00 - 1,20 m. Am ajuns deja la un strat de prundiș (balast). Continuăm să ne adîncim numai în

capetele zidurilor intermediare ale încăperii denumită convențional "D"; dimensiuni 8 x 4,40 m, cu deschidere spre curtea mănăstirii, cu arc semicilindric.

Încăperea "E" delimitată de încăperea "D" de zidul intermediar ("m") 0,85 m lățime din calcar și micașist zidit cu mortar. Are dimensiunile de 8 x 2,30 m. La -0,85 a apărut un schelet de bovină, în condiții stratigrafice încă neclare. Săpătura continuă. Cele două încăperi D + E nu sînt trecute în planurile anterioare. Zidul de sud al încăperii D este de -0,15 m față de nivelul de călcare actual. Zidul de sud al încăperii E este la -0,40 m demantelat voit evident. Din pavaj nu s-a păstrat nimic. Materialul arheologic: multe bucăți de piatră, numai micașist, curios nici un element de arhitectură.

Ceramica:

- 0 - 0,40 porțelan și fragmente ceramice smălțuite, cele mai vechi sec. 18.
- -0,40 - 0,80 m ceramică smălțuită sec. 16 - 18 și nesmălțuită roșie de factură foarte bună, fără decor. Apar multe fragmente de sticlă irizată. În încăperea E două fragmente un picior de pahar și peretele unui bol. Obiecte din metal lipsesc complet. Încăperea E corespunde arcului semicircular aplatizat spre curte. De la ora 16,00 ploaie torențială pînă seara tîrziu.

21 iulie. Sîmbătă

Incepem de abia la 9,00. Continuă curățirea bisericii și a mănăstirii - treaba popii.

S. VI În capătul nordic la -0,60 - 0,80 m pe o lungime de 1,20 și pe toată lungime a secțiunii, se află o aglomerație de piatră

spartă, amestecată cu mortar - ce-o fi? A fost curățată, dar fără rezultat. Vizită grup de elevi din Buc. Lic. Nr. 5, cercul de istorie, ghidaj.

S.IX continuă săpătura. Adâncimi variabile. Încăperea F, dimensiuni 8 x 12,55 m, încăpere mare, fără zid despărțitor, cu urmă de fundație. Zidul exterior al mănăstirii, latura sudică, complet demantelată fundația. Se recunoaște foarte bine în ambele profile traseul ei. Secțiunea depășește cu 8 m zidul sudic al mănăstirii. Si această porțiune este plină cu pietre de construcție și moloz 0 - 0,50 m. Materialul arheologic: ceramică amestec, fragmente de oase, câteva elemente de arhitectură, piatră puțin fasonată, sticlă irizată fragmentară.

În încăperea F la -0,70 m ca și în toamna anului 1981 apare un strat gros și uniform de chirpic (0,20 grosime). Este bine vizibil în ambele profile. Probabil provine de la un incendiu puternic (tavan sau acoperiș). Urmele incendiului puternic din încăperea de la etaj (dormitoriul) cu portalul de legătura spre refectoriul mănăstirii. sînt și azi vizibile în zidăria păstrată -piatra avînd o culoare roșietică și se exfoliază puternic.

Pe alocuri în secțiune stratul de chirpic este întrerupt de piatră cu mortar și moloz, ce provine de la prăbușirea etajului superior.

Curios încăperea F nu păstrează urme ale fundației pilonului de sprijinirea bolții în cruce. Imposibil să nu fie.

Trebuie să deschidem secțiuni noi, nu mai este de lucru în S. IX. În exteriorul complexului monahal apare un zid de cărămidă. Ce-o fi cu el ? 12,30 plouă. Incetăm lucrul.

23 iulie. Luni

34

S. IX începe lucrul normal. Desenăm profilul. S. are lungimea totală de 67 x 1,50 m. La m. 62 Harry Bock, venit din Germania în vizită, descoperă în S. la -0,75 m un vîrf de săgeată din fier, parese din sec. 13.

Incăperea F parese că a avut subsol. Aceasta pentru că sîntem deja la -1,25 și tot mai apare moloz. Se pare că stratul de chirpic provine de la tavanul pivniței. În sfîrșit la m. 40 a apărut de asemenea baza unei coloane la -1,25 m și mai spre sud urmele unei a doua baze. Deci subsolul a fost sprijinit de două coloane. Ne aflăm în fața unei bolți în cruce, ca în cazul sălii capitulare? Tot ce se poate. Aceasta este și explicația de ce a fost dizlocată toată piatra din zidurile exterioare: se putea ajunge ușor la ea din pivniță. Vedem ce surprize vin în continuare.

S. VI lucrurile se complică. Apare zidărie nouă pe toată suprafața secțiunii (calcar legat cu mortar).

S. XIII orientată E-V de lungul zidului nordic în interiorul transeptului de nord: 3 x 1 m. Ne așteptăm la clarificări suplimentare privind fundația bisericii nr. 1.

S. VI la -1,20 m apare un zid legat cu mortar de bună calitate, orientarea se pare E-V, are 1,67 m lățime poate este de la biserica nr. 1. Încă nu stim, dar cred că va fi foarte bine peste câteva zile. Seara au venit sibienii, noaptea furtună.

24 iulie. Marți

S. VI ne adîncim, deja sîntem la -1,70 m și fundația continuă. Intradevăr am prins zidul de nord, chiar colțul de S-E al bise-

ricii nr. 1. Încă nu am ajuns la talpa fundației. Din păcate nu a ieșit material arheologic.

S. XIII a rămas doar o mică casetă în colțul de nord-vest a transeptului. Până la -0,50 apare numai ceramică amestec sec. 18-20 cu porțelan modern, sticlă irizată și gîtul unei sticle.

S. IX camera F a avut desigur un tavan, compus din bîrne cu lut, susținut de doi piloni a căror baze de coloane sînt aproximativ pătrate: cel de nord 60 x 69 x 10 cm, aflat la -1,10 m, cel de sud 65 x 65 x 10 cm, la -1,50 m. Lîngă pilonul sudic a ieșit o toartă din sticlă irizată și un fragment ceramic roșu subțire, cu smalt maro închis în interior. Material, spre surprindere, în general foarte puțin. În sfîrșit prindem și cîteva rînduri din fundația zidului de sud al mănăstirii. Este foarte lat: 1,20 m. Alături este plin de blocuri și bucăți de piatră căzută sau demantelată voit. În ceea ce privește zidul din exteriorul perimetrului ansamblului monahal, acesta este oblic, are fundația din piatră cu mortar slab și deasupra două rînduri de cărămizi.

25 iulie. Miercuri

S. IX am desenat profilul de vest al încăperii D - trecerea în grădina mănăstirii. Este sigur că această încăpere nu a avut subsol.

Încăperea E ea corespunde arcului semicircular aplatizat, ea a avut desigur subsol, pentru că Bauschutt-ul, format chiar din pietre mai mari, coboară pînă la 1,50 m, poate a vut o boltă semicilindrică, sau în cruce. Aici lipsec urmele (chirpici) unui tavan aidoama din camera F. Se poate astupa m. 28 - 36 al S. IX.

S. XIV amplastă la fereastra geminată, spre interiorul curții

mănăstirii. Are dimensiunile de 3 x 1 m. Apare deja ceramică medievală databilă între sec. 14 - 18, fără strat de cultură continuu. În colțul de N-E, în poziție secundară, un schelet uman. Tot acum se descoperă un vas, care poate să fie reîntregit. Lângă zidul spre curte apare un pavaj din piatră de râu, lat de 2,00 m, deasupra căruia se descoperă mult cărbune.

S. XV amplastă paralel cu cea precedentă lângă un arc al mănăstirii, tot de 3 x 1 m. În primul strat apare cărbune și coburi peste tot. În rest nimic deosebit, în afară de fragmente de sticlă irizată pe care o împachetăm.

S. XVI orientată N-S pe ultimul contrafort al transeptului de N (cel din colțul de N-V): 3,50 x 1 m.

S. XVII orientată E-V de-a lungul zidului exterior de nord al bisericii: 10 x 1 m (deocamdată).

26 iulie. Joi

+ E. CRISAN

vizită A. Avram și Radu Popa, se discută intensiv stratigrafia și planimetria monumentului.

27 iulie. Vineri

S. IX, încăperile D, E sînt astupate. În celelalte ne adîncim.

S. XVII am ajuns pe stratul de morminte. Nu mai apare colaterala nordică a bisericii nr. 1, așa cu speram. Deci această biserică se afla doar în faza de construcție și nu a fost terminată niciodată. Va trebui în continuare să umblăm după zid ca să stabilim exact traseul fundației.

S. XVIII trasată în curtea mănăstirii, ca să stabilim, dacă curtea a fost închisă cu un zid în spre vest.

28 iulie. Sîmbătă

Plouăde dimineață, nu mai lucrăm toată ziua.

30 iulie. Luni

S. IX încăperea F ultimile pregătiri pentru fotografiere și desenare profilului + grundrisului.

S. VI mutăm pămînt!

S. XVI fotografiem, desenăm grundris + profil, se poate astupa.

S. XVII se curăța scheletele la spaclu.

S. XVI profilul nu prezintă alte caracteristici, decît cele cunoscute pînă azi. Contrafortul prezintă bine cunoscuta lărgire a fundației în formă de treaptă: spre nord 0,75 m lățime, adîncimea totală 2,50 m de la nivelul de călcare de azi. Fundația este construită din blocuri mari de calcar legate bine cu mortar în 6 rînduri (asize). Doar ultima, cea care este deja soclul contrafortului, este fațetată și prelucrată astfel încît marchează retragerea pentru forma contrafortului ce o are la suprafață. Adîncimea maximă a secțiunii: 2,75 m, fundul S. fiind săpat în trepte în pămîntul steril. La spaclu nu a ieșit nimic. Materialul arheologic este constituit din ceramică roșie și cenușie, fragmentară, sec. 14 - 15, din startul de umplutură, la adîncimea de -0,30 - 0,80 m.

S. IX, încăperea F, inițial pivniță, a fost sigur pavată cu un singur rînd de calcar, gresie sau șist cristalin, la nivelul fundației celor doi piloni. Se observă mai ales în profil, un strat de nivelare și o refacere cu un rînd de cărămidă, așezată una lîngă alta, fără mortar. Zidul exterior sudic al mănăstirii nu mai are soclu pentru că a fost demantelat. Este construit din

blocuri masive de gresie și calcar, între care sînt pietre mai mici din șist cristalin, legate toate cu mortar mult și de bună calitate (mai este tare și legat și astăzi).

Zidul exterior, oblic față de complex, are o fundație din piatră de rîu aruncată, acum se observă clar, fără mortar, de circa 0,50 m, peste care se păstrează 2 rînduri de cărămidă legată cu mortar - pe o porțiune mică chiar 4 rînduri. În ori ce caz nu ține de complexul cistercian, are o vechime maximă de 100 - 200 de ani, poate a fost o anexă gospodărească a casei parohiale. Pentru siguranță va trebui secționat în alt loc. Mai rămîne de desenat profilul. Din păcate a ieșit prea puțin material și acela prea puțin concludent pentru o datare mai strînsă.

31 iulie. Marți

S. XVII:

M 55, m. 2 - 3, -1,00 m, de adult, întins pe spate, cu mîinile pe bazin, după toate probabilitățile, de bărbat. A fost înmormîntat în sicru, ptr. că sau păstrat cuiele. Jumătate a rămas în profil, nu are inventar.

M 56, m. 2 - 3, -1,30 m, de adult, întins pe spate, cu mîinile pe bazin, M de bărbat. În mormîntare în sicriu. La săparea gropii pentru acest mormînt a fost deranjat M 57 de copil, care mai are măsele de lapte, întins pe spate, cu sicriu. Nu are inventar, dar s-au păstrat bucăți mari de la sicriul lucrat din lemn de brad, se mai poate recunoaște Maserung.

M 58 de adult, de femeie matură, întinsă pe spate, puțin deviat față de axa E-V, avînd picioarele spre N-E. A fost în sicriu și nu are inventar. Tibia + peroneu lipsă, ele au fost distruse de

M 59, cînd a fost săpată groapa.

39

Ca și în alte cazuri singurul contrafort vestic al transeptului de nord are în fundație acea lărgire de 1,10 m (sau mai bine zis, o retragere în treapte a fundației). Mormintele continuă.

1 august. Miercuri

(Notița lui p. Beșliu nu o transcriu)

S. IX s-a mai adîncit săpătura la capătul ei de sud, în ultimii ei 2 - 3 m, dincolo de zidul exterior al complexului mănăstirii. Acest zid are fundația de cca 0,50 m, formată din piatră de rîu, deasupra fiind cîteva rînduri de cărămidă. Încă nu dispunem de nici un element de datare, el nu poate fi decît după secolul al XV-lea. Materialul a fost mizerabil, numai la atingere pietrele și cărămizile se dislocă. Nu este exclus ca să fie altceva decît o simplă împrejmuire, pentru care pledează și amplasarea ei oblică: N-E, S-V. Pentru clarificare deschidem **S. XIX**, orientată tot N-S, paralel cu **S. IX**: 3 x 1 m.

2 august. Joi

S. XVIII la 6 m nord de pilonul de N-V al noii case parohiale în curte: 10 x 1 m. Singurul rezultat este că am descoperit vechiul pavaj al curții mănăstirii: cel mai vechi, din vremea abației, urmează încă trei refaceri, probabil în cursul sec. 16 - 19. La m. 1, capătul de vest, treaba este încă încurcată.

3 august. Vineri

S. XVIII se clarifică capătul de vest: este vorba de albia ve-

chiului canal de aducțiune, lat de 3,50 m săpat de cistercieni. Malurile au fost mărginite de gresie. Intr-o epocă mai recentă, acest canal este mutat mai la V cu 10 m pentru a crea mai mult loc unui acces în curtea casei parohiale.

S. IX se astupă cu toate forțele.

S. VI la -1,60 m iasă în sfârșit capătul vestic al fundației, terminată în trepte. Este deci clar, că biserica nr. 1 nu a fost terminată niciodată. Oare din ce motive?

- revolta "schismaticilor"
- năvălirea tătară
- venirea unui nou abate cu alt concept de construcție
- impunere de la centru a unui alt plan.

4 august. Sîmbătă

S. XIII adîncime de -1,45 m. Fundația transeptului se lărgeste la -0,85 m cu 0,35 m în secțiune.

Stratigrafie: -0,80 m strat de dărîmături cu cărămizi, chiar pe nivelul vechi de călcare, o lentilă continuă de var gros de 0,10 m. In jos nivelul vechi + steril, nu am mai săpat la baza fundației (talpa zidului).

S. XIV + S. XV se astupă.

S. XX 6,50 x 1 m pe zidul dintre încăperea F și E, astfel ca să prindă și eventualul contrafort în exteriorul zidului de est.

S. XXI 3,50 x 3,50 m în colțul de S-E al complexului la 7,50 m de zidul de V (interior).

Cas 1 la S. IX, devine mai tîrziu S. ~~XXV~~^{XIX}, paralelă cu S. IX la 2 m în spre V: 3 x 1 m, pentru intersectarea zidului oblic din exterior. Are aceeași direcție oblică. Este păstrat aici pe 5

rînduri de cărămizi, legate cu mortar, ultimul de jos fiind mai lat cu un rînd de cărămidă (0,20 m). Materialul arheologic constă din ceramică din sec. 18 + 19, ceramică de cîrța, cu smalt verde. Adîncimea de -0,95 m, ne oprim, se poate astupa. Desenăm grundrisul.

S. XVII: M 59 m. 5 - 6, -1,50, de adult, întins pe spate, orientat exact E-V, cu mîinile adunate pe piept. Inmormîntare în sicriu din brad cu cuie din fier. Se vede perfect groapa în profil și plan: ea coboară pînă în steril și nu este deranjat. Nu are inventar. La săparea gropii lui M 59 se distruge un mormînt anterior, a cărui oase au fost aruncate. Au fost păstrate numai părți din craniu. Din această cauză nici nu a fost marcat și cercetat. Profilul acestei S. nu mai este de desenat, pentru că nu mai prezintă nici o importanță. În ambele se văd doar gropile de morminte, care trece prin nivelul vechi de călcare, și intră deseori în galben.

Materialul arheologic: cuie de sicriu din fier, foarte multe, bucăți de lemn de la sicrie, ceramică obișnuită, de sec. 14 - 19. Se poate astupa.

6 august. Luni

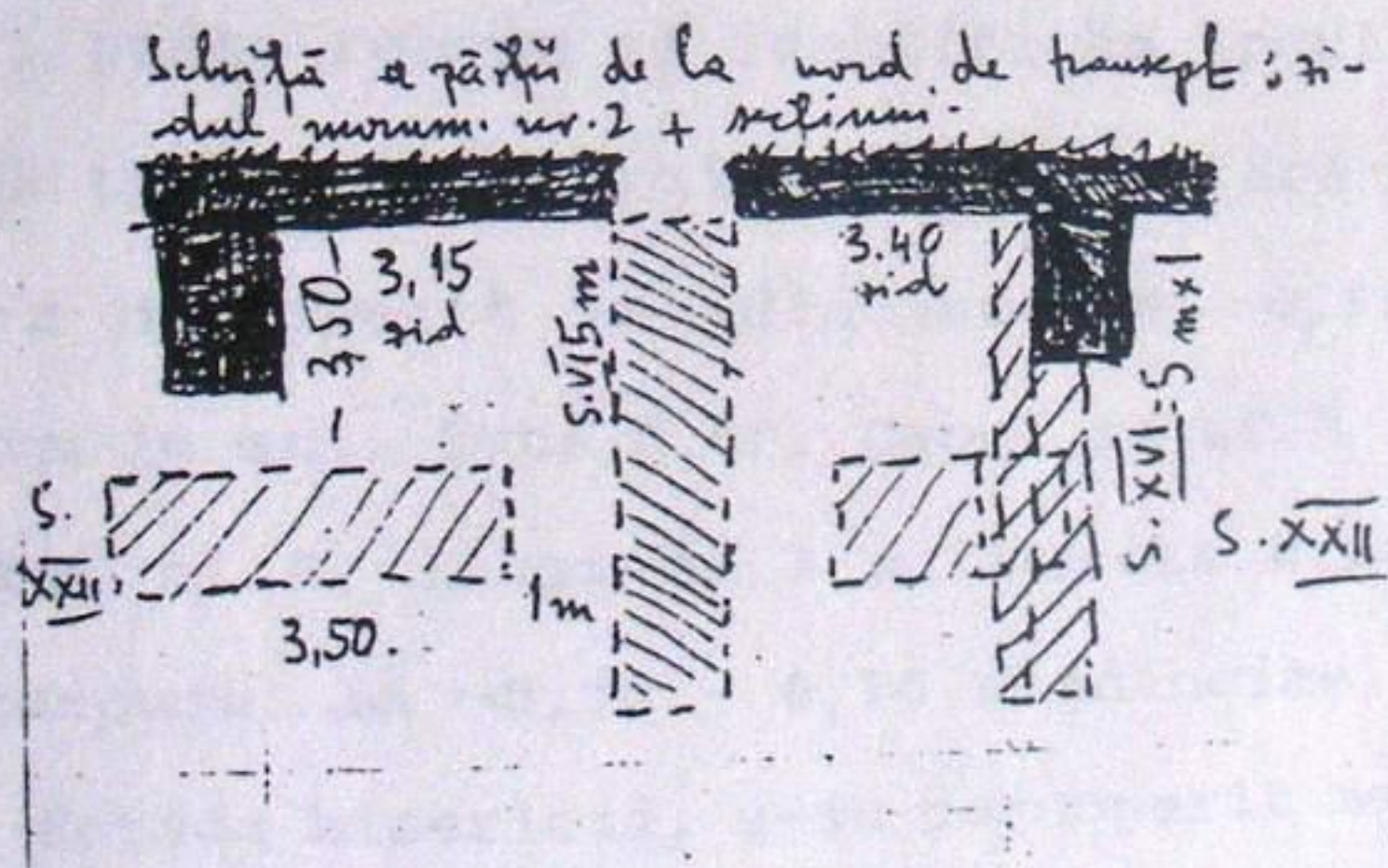
Ne adîncim în noile secțiuni, fotografiem biserica nr. 1.

S. XIX, amplastă la 2 m vest de S. IX, pe zidul de cărămidă, construit mult după ansamblul cistercian. Zidul apare și aici în S. XIX, de 3 x 1 m, fiind mai bine păstrat decît în S. IX. În urma dezvelirii peretelui din ambele părți, se constată că zidul își păstrează aceeași direcție oblică, față de colțul mănăstirii. S. se astupă astăzi.

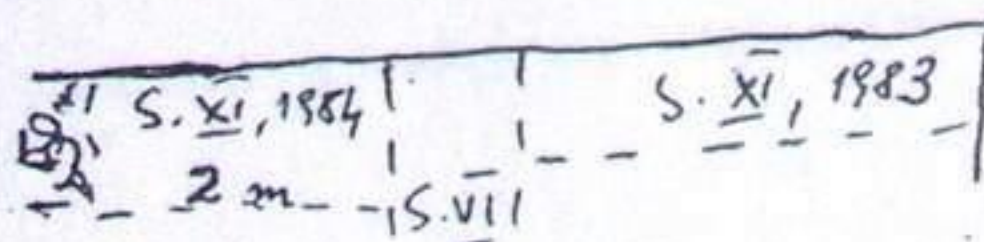
S. XIII amplasată la peretele nordic al transeptului, lată de un m, nu a dat rezultate deosebite, lipsiind fundații mai vechi. Prelungindu-se S. spre E, s-a putut observa din nou fundația lărgită a bisericii, partea corului, ca și zidul de închidere, orientat N-S, aflat la mare adâncime și abandonat, fără a se ridica elevația.

S. XXII pentru a urmări zidul de nord al bisericii nr. 1, descoperit în S. VI, zid orientat E-V, care închidea latura de nord al vechiului edificiu (aici se observă că nu era terminat, nivelul de călcare medieval fiind deasupra fundației), s-a mai deschis o S. oblică, orientată E-V, în două tronsoane, notată cu XXII.

Schița:

S. XI, amplasată E-V, de-a lungul zidului de sud al transeptului, săpată în tronsonul de vest, de la S. VI, la colțul transeptului cu corul, se continuă acum pe tronsonul de est:

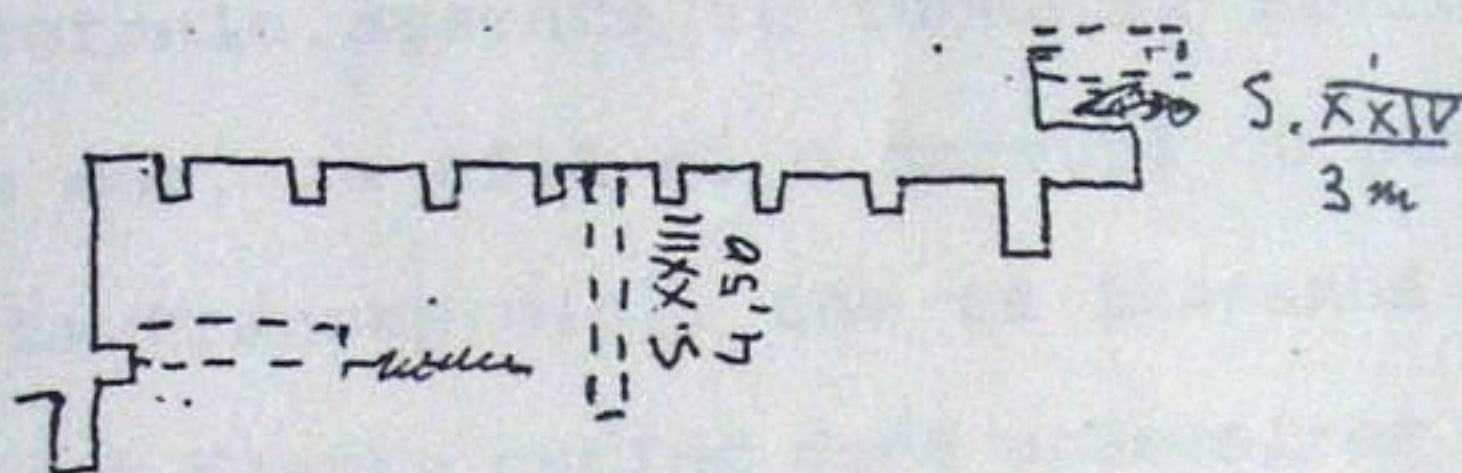

7 august. Marți

43

Se reia lucrul în toate S. deschise, adâncindu-se peste tot, avînd un efectiv mare de lucrători. Am deschis astăzi și două S. noi, amplasate la nord de biserica nr. 2:

S. XXIII 4,50 x 1 m, orientată N-S, la mijlocul navei laterale de nord, iar S. **XXIV**, orientată E-V, 2,50 x 1 m, lângă turn, pentru a vedea cum și în ce fel s-a adosat, sau nu, turnul clopotniță. Schița:

Tot astăzi M. Rill a plecat cu patru elevi în periegheză la Cîrțișoara, poate reușim să identificăm locul unde s-a descoperit în 1892 tezaurul de argint. Din nou fără rezultat.

S. XXIV s-a descoperit la adîncimea de -0,50 m un schelet de copil de cca 10 ani. Este M 60. Capul se află la 2,75 m de perețele de vest al S. lungă de 3 m. Oasele subțiri sînt în bună parte descompuse. La -0,50 - 0,70 m adîncime, pe orizontală m. 1 -1,20 de fațada bisericii, s-au descoperit mai multe fragmente ceramice, posibil ca un văscior să fie întregibil. Aici este și cablul de la paratrăsnet.

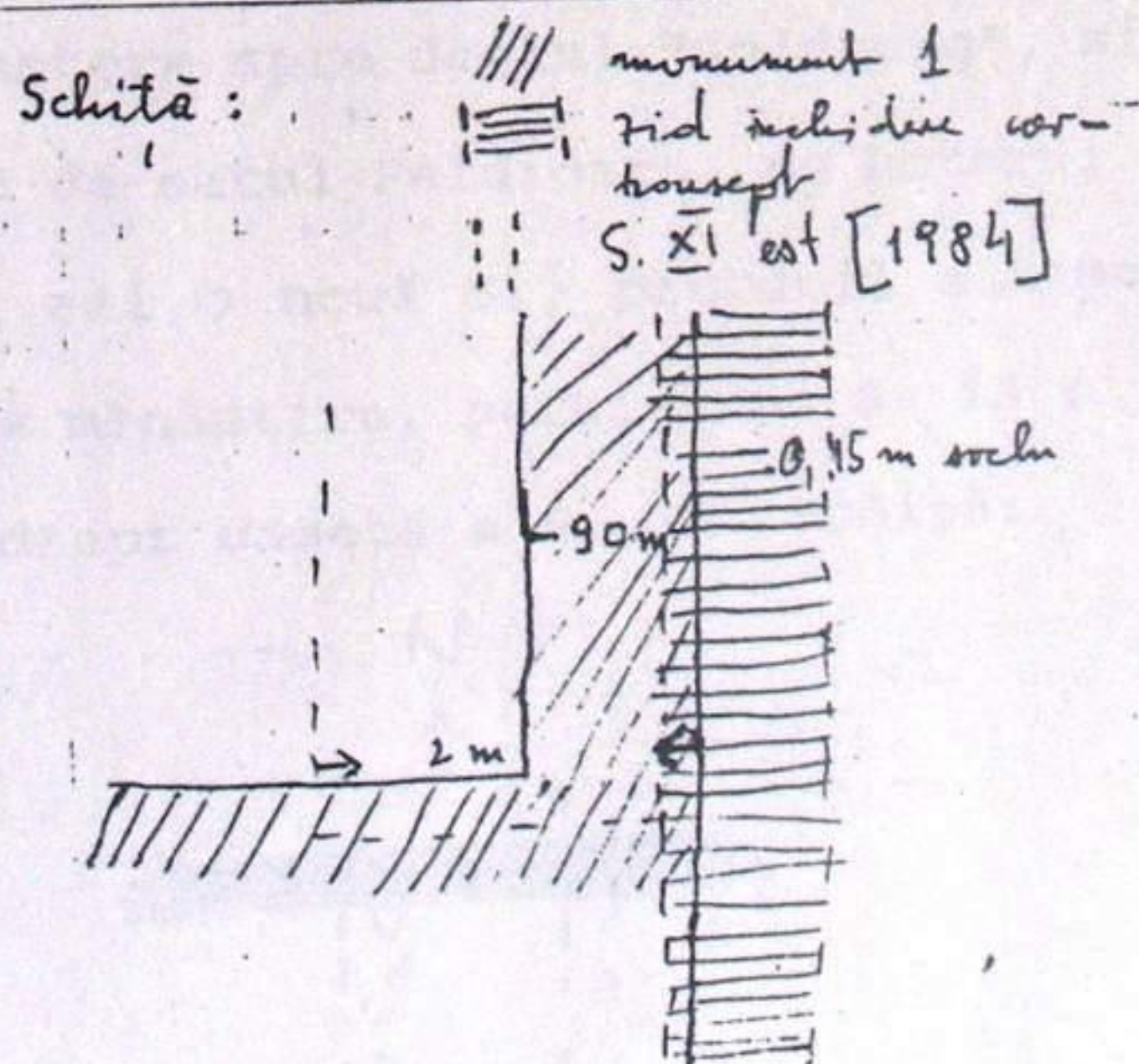
S. XX s-a descoperit și aici fața de nord a zidului care despărțea încăperea E de F. Spre est încă nu a apărut decît moloz amestecat cu pămînt negru. Lungim S. spre est cu încă 2 m, încît acum are dimensiunile de 6,50 x 1 m.

S. XI lămurește în partea ei de est concomitent mai multe lucruri. S-a prins în primul rînd, la adîncimea de -0,75 m de la

actualul nivel de călcare (egal cu soclul închiderii târzii a transeptului, databilă 1494), zid N-S al bisericii nr. 1. În același timp se observă pornirea zidului spre est, în direcția absidei. Peste zidul de vest și de sud, s-a amplasat închiderea transeptului spre corul monumentului nr. 2. Chiar de la baza fundației, de numai 0,75 m adâncime, plasată pe zidul de vest al monumentului nr. 1, are piatră în amestec cu cărămidă.

Printre pietrele așezate în fundația zidului de barare a transeptului de cor, se află și o nervură cu partea fațadei în sus, de la bolta transeptului, cea ce înseamnă că bararea respectivă s-a făcut foarte curînd după prăbușirea bolții, refolosindu-se în alt scop materialul bolții căzute.

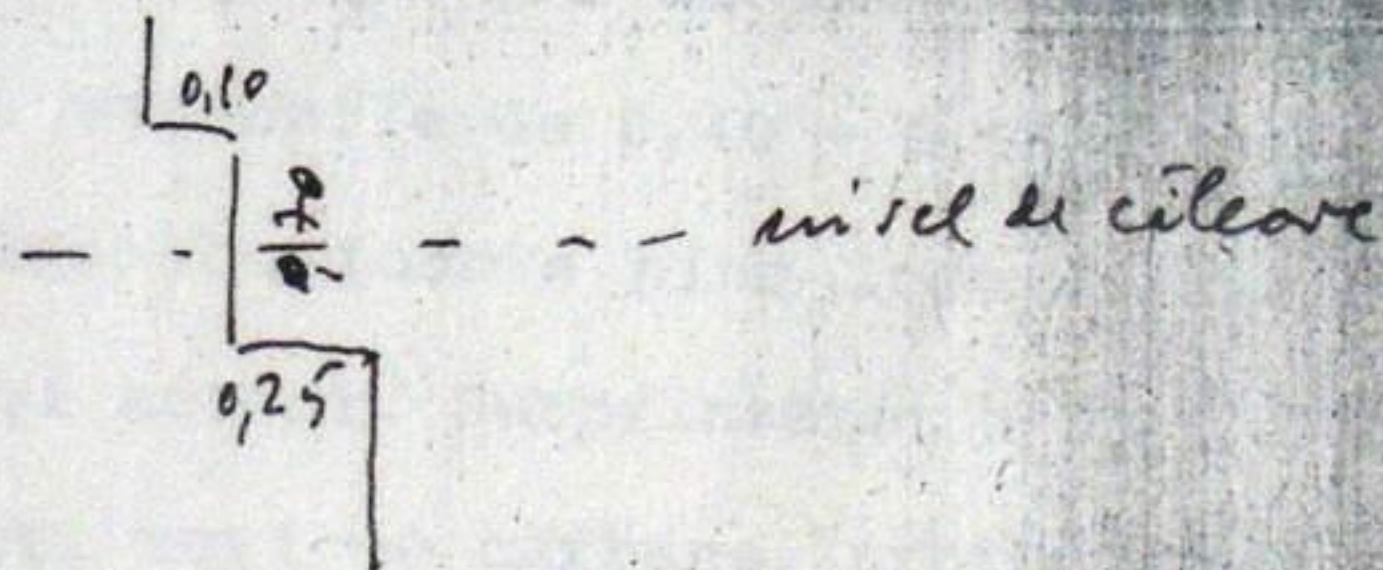
Lățimea zidului E-V al bisericii nr. 1 nu se poate măsura în totalitate, fundația lui intrînd și sub zidul corului actual, de la biserica nr. 2. Lățimea măsurabilă pînă la zidul tardiv (dupa 1494) este de 0,90 m. Schiță:

În sfîrșit ceva palpabil. Săpătura trebuie continuată aici cu insistență și cu băgare de seamă.

S. XIII zidul E-V al bisericii nr. 1 apare aici mult mai lat fiind clar îmbinat cu zidul N-S al aceluiași monument. Intrucît zidul N-S al monumentului 1 se păstrează numai la mare adîncime (2 - 3 șiruri de piatră) putem admite că s-a luat piatră de aici, refolosindu-se la biserica nr. 2

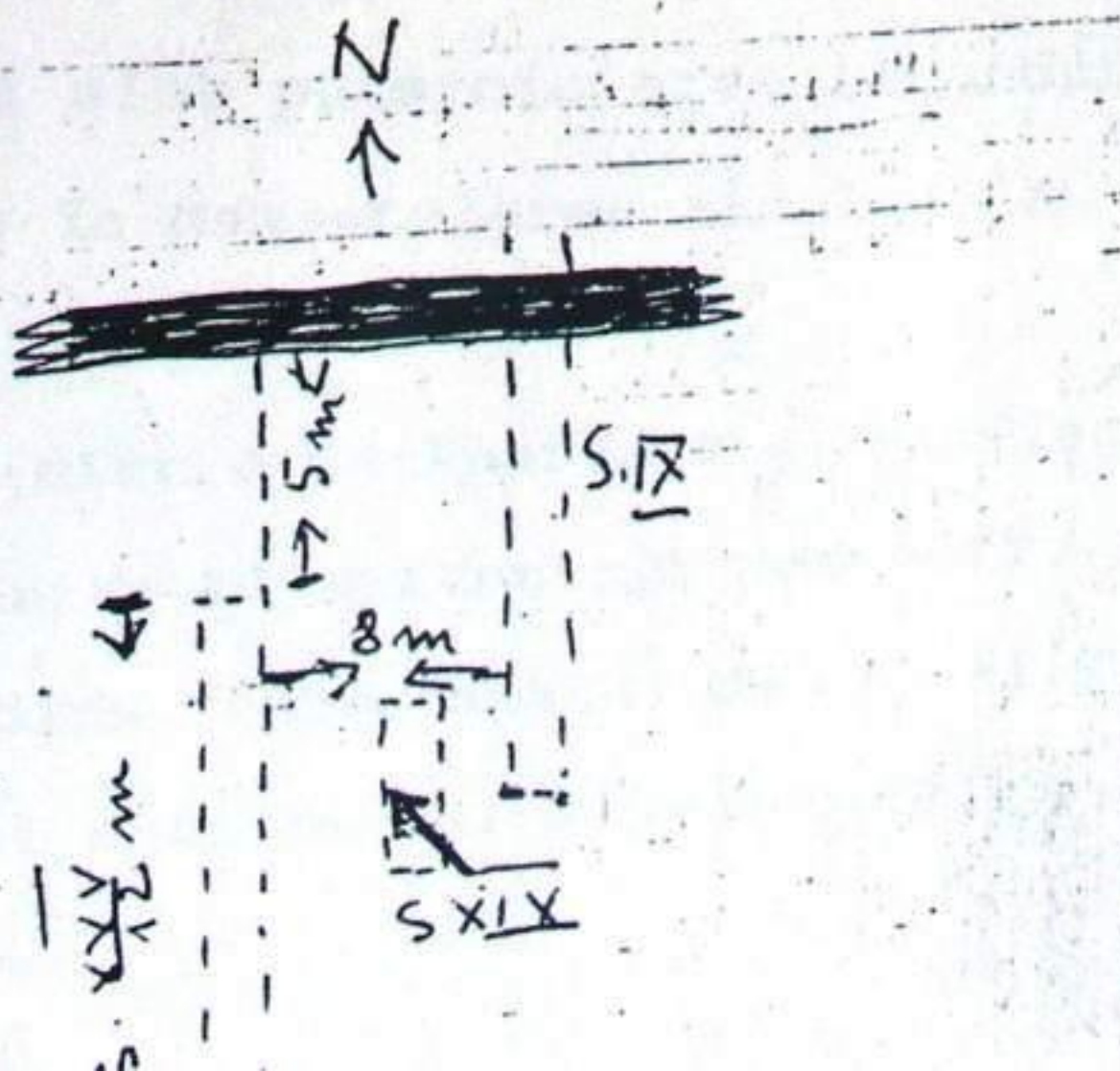
S. XXIII s-a săpat aproape 1 m adîncime și nici o minune, în afară de faptul că zidul colateralei de nord are spre exterior 2 socluri: de 0,10 m la nivelul actual, la adîncimea de -0,70 m un altul de 0,25 m. Schiță:

8 august. Miercuri

Incepe lucrul la toate S. In vederea planificării cercetărilor arheologice în perioada 1986 - 1990 M. Rill împreună cu 4 elevi a plecat în recunoaștere spre deslul "Goldburg", situat la nord de Olt, în apropiere de satul Feldioara, pe hotarul comunei Arpaș.

S. XXV deschidem azi o nouă S., probabil ultima din acest an, situată la sud de mănăstire, paralel cu S. IX și S. XIX (undeva notată anterior drept casetă a S. IX. Schiță:

S. XXIII deși nu dorim, se conturează și aici un mort. Nu aveam nevoie.

S. XXI în colțul de S-E a complexului, acolo und toate planurile anterioare nu dau nici un zid (deci zidul a fost demantelat înaintea de sec. 19).

Încă din prima zi, apare ultimul contrafort din colțul S-E, pe latura sudică a mănăstirii, la -0,15 cm. Bine păstrat, pînă la nivelul de călcare cistercian. Colțul propriu zis al zidului și ultimul contrafort sudic de pe latura de est în schimb au fost demantelate la adîncimi variabile de 0,40 - 0,90 m (Steinbruch !). În profil se recunoaște foarte bine locașul zidului umplut cu multă piatră mică și mortar. Surprinzător a fost urmele puternice de arsură, bucăți mari de cărbune, provenind de la bîrne arse. Nivelul vech de călcare cistercian este ars puternic, formînd o crustă de 2 - 3 cm roșiatică.

Materialul arheologic s-a descoperit numai în exteriorul complexului, pe latura sudică și estică. Constă din cîteva cuie din fier forjat, provenind probabil de la coperiș și ceramică din sec. 14 - 15., multe funduri și buze de vase, toate nezmățuite, arsă oxidant și modelată la roata olarului. Uneori este decorată cu striuri incizate în jumătatea superioară a vasului: cîteva fragmente de ceramică sînt puternic arse secundar. Din startul de moloz, provenit de la demantelarea zidului, nu iese material arheologic.

S. XX pe zidul median dintre încăperea E și F a ieșit clar zidul median și cel de exterior al mănăstirii (de est). Contrafortul încă nu se vede prea bine. Spre capătul de est al S. apare zidărie de cărămizi. Numai asta ne mai lipsea acum.

S. XXIV 3 x 1 m, E-V plasată lângă turnul hexagonal de pe fațada de vest. La 0,50 m fundația turnului se sprijină pe lărgirea fundației de 0,45 m a închiderii de vest a bisericii nr. 2, asta pe latura nordică. Pe cea sudică a turnului, fundația lui se așează parțial pe cea a contrafortului demantelat complet de constructorii turnului.

S. XIII E-V pe latura nordică în interiorul transeptului și a capelei nordice. Dacă în m. 1 - 3 (în colțul de nord-vest) fundația zidului exterior al transeptului are doar o mică treaptă de 0,35 m, în partea cealaltă a S. apare clar fără dubii fundația bisericii nr. 1. Vezi grundrisul și fotografiile. Zidul N-S prins deja în anii anteriori are aceeași tehnică de construcție ca și absida sau latura de nord a acestuia. Ele se îmbină și se leagă armonios.

Ca și înainte constatăm că fundația bisericii nr. 1 folosește numai blocuri de gresie, chiar calcar, lipsind cu desăvârșire șistul cristalin. Mortarul este de foarte bună calitate cu mult var. Are din această cauză o culoare albuie. Să vedem îmbinarea din S. XI.

9 august. Joi

Periegheza de pe dealul cetății "Goldburg": după ce am umblat jumătate de zi după informațiile a trei oameni brambura pe dealuri, am urcat după nas pe un promontoriu de la nord de Olt, chiar în dreptul Arpașului de Jos, orientat E-V, dominant în zonă, cu vizibilitate foarte bună în toată Țara Făgărașului. Panta de sud este foarte abruptă, aproape verticală. Celalalte sînt mai domoale. Partea estică este fortificată cu două șanțuri

cu val la distanță de 10 m; adâncimea primului de 4 m, cel de-al doilea distrus de căutătorii de aur (anii 20) ce au practicat o groapă mare în mijlocul șanțului + valului. În anii 50, la defrișarea pădurii s-a mai amenajat un drum suplimentar forestier. Acum tot dealul este acoperit de o plantație relativ tânără, cu mult lăstăriș și tufiș, așa încât este foarte greu de pătruns. Am întâlnit chiar un lup, care ne-a speriat zrdavăn.

După amiază am aflat la Somartin, că întradevăr am fost pe "Goldburg", sau "Cetățeaua", aflat la est de râul Golbach, dealul respectiv fiind la granița dintre hotarul Arpașului și Feldioara, chiar la marginea jud. Sibiu cu Brașov. După noi este o fortificație de epoca bronzului sau de Hallstatt, fapt confirmat și de un lucrător forestier Paul ..., ce și-a amintit că în anii 50 a găsit un topor șlefuit din piatră, azi pierdut. În orice caz cetatea nu este de epocă feudală, pentru că este prea departe 15 Km de Somartin, a cărui hotar ținea pînă la Olt. Satele de la sud de Olt nu puteau să treacă albia adîncă a râului, pentru că nu exista nici un vad sau pod.

Am continuat după masa investigația pe hotarul Somartinului, pe dealul numit Cetatea "Burgberg" împreună cu preotul Schullerus, dar fără rezultat. Pe alte două coaste, Weinsberg și Koppen, nu am descoperit nimic.

10 august. Vineri

S. XXIV lîngă turn. În continuarea fundației contrafortului este adosată altă fundație, ce urmează aproximativ forma la suprafață. Spre deosebire de fundația bisericii nr. 2, care are o lărgire, ce-a a turnului este mai îngustă, elevația fiind mai

lată cu 0,20 m decît fundația. Așa nu construiau cistercienii niciodată. Este foarte probabil opera comunitați sașilor la finele veacului 15, sau începutul celui următor. Nu a ieșit nimic relevant în privința datării. Se poate astupa.

S. XXIII se astupă.

S. XI desenăm grundrisul.

S. VI se astupă.

11 august. Sîmbătă

S. XXV 12 x 1 m, 5 m sud de zidul exterior și 8 m V de S. IX.

A apărut zidul sec și cu cărămizi prins deja în S. IX și XIX, oblic față de complexul cistercian. Este mai bine păstrat și peste cărămizi sînt pietre legate cu mortar, ce provin din dărîmăturile mănăstirii, piatră de rîu și cărămizi, zidărie neîngrijită, dar cu mortar bun. Chiar în S. am prins un zid median, legat de cel dinainte, deci o mică încăpere. Tot complexul pare să fie o anexă gospodărescă post sec. 15, sau mai nouă sec. 18, cel tîrziu? De epocă cisterciană în orice caz nu. Vezi grundrisul. La m. 9 mai apare un zid de aceeași factură, orientat E-V, de 0,75 lățime, la -0,40 adîncime. Tot de la ceva anexă probabil.

S. XXVI 3 x 1 m, amplasată pe ușa spre grădina mănăstirii, de ultimul contrafort la 2,50 m distanță. Zidul prins în S. XX nu a mai ieșit, deși am săpat și în steril. În profil nici urmă de demantelare. Inseamnă că acea clădire nu a depășit întinerea din dreptul încăperi F, sau nici atît. Poate o mai lămurim la anul. Se trece la astupat.

S. XXI la fundația contrafortului S-E de pe latura de est a fost

demantelat complet pînă la adîncimea de 0,83 m, așa încît nu s-a păstrat. Din stratul de moloz provenit de la demantelare nu a ieșit material arheologic de loc. Desenăm, fotografiem, se poate astupa.

S. XX pe zidul median dintre încăperea F și E: 6,00 x 1,00 m în partea de est spre grădina mănăstirii. Zidul median -0,53 m este bine păstrat legat și zidit odată cu fundația zidului exterior, la 1,20 și avînd spre exterior un contrafort lung de 1,15 m. La contrafortul exterior se adosează un zid, paralel cu zidul de E al mănăstirii, care refolosește material și elemente de arhitectură de la ansamblul cistercian, dar are incluse în zidărie și cărămizi. Are lățimea 0,65 m. În orice caz este post sec. 15. O fi oare o încercare de refacere, sau numai o clădire anexă, amplasată cîndva în spatele complexului cistercian în dreptul încăperii F.

13 - 15 august

Toți lucrătorii astupă S. rămase încă neastupate. Se fotografiază ultimile descoperiri interesante. În 15 august, după ce s-a încheiat astuparea și curățirea șantierului, după masă ne luăm lucrurile și plecăm la Sibiu.

1985

18 - 20 iulie

Tomi organizează șantierul cu tot dichisul. Episcopul aprobă săpătura în interiorul bisericii. Se demontează pardoseala.

22 iulie

S. XXVII (Vierung), plasată N-S în interior la 0,50 m. Dimensiuni: 3,50 x 1 m.

S. XXVIII (Vierung), plasată E-V în interiorul Corului. Dimensiuni: 5,50 x 1 m, 1 m de zidul de nord.

S. XXIX colaterala de nord, la 5 m (interior) de zidul nordic, astfel ca să cădem pe fundația traveelor bisericii nr. 2. Dimensiuni: 11 x 1 m.

S. XXX colaterala de sud la 4,50 m de (interior de zidul sudic, astfel ca să cădem pe fundația traveelor bisericii nr. 2. Dimensiuni: 6,50 x 1 m.

23 iulie

S. XXVII apare o treaptă din piatră fasonată la -0,20 m, puțin oblică, treapta corului bisericii nr. 2? Sîntem deja la -0,40 m și dărîmăturile + molozul continuă. Ne-a luat-o cineva înainte?

S. XXVIII situație identică. Caracteristici pentru molozul din S.: are puțină piatră, în schimb multe cărămizi întregi sau fragmentare. Sîntem la -0,50 m.

In ambele nu am putut constata urme de la podeaua cisterciană, prinsă de altfel doar în transeptul de nord.

S. XXIX -0,30 m strat de moloz, dar cu mult pămînt negru ameste-

cat cu olane, cărămizi fragmentare și bucăți mari de mortar, chiar oase + bucăți de fier.

S. XXX situație identică. In ambele S. din exterior apar și oase de animale și de om. Urmele de cărbune și de incendiu puternic, cuie țigănești provin probabil de la acoperișul incendiat.

S. XXIX m. 4,35, la 0,26 de peretele de sud, la -0,65 un groș mic din argint 168(?) găurit chiar pe ultima cifră. A: Maria cu pruncul și inscripția "PATRONA HUNG"; R: Stema "K.B. D.G REX". A fost descoerită în stratul de moloz amestecat cu pământ galben.

S. XXVII fragment abacă de semicoloană sau coloană pătrată din stratul de moloz la 2 m de zidul vestic (interior) la -0,25 m.

S. XXXI trasăm 17 x 1 m la 2,80 m de zidul de vest (interior), orientată N-S pe lângă primul pilon, perpendiculară pe intrarea pînă la 0,50 m de cărarea de beton al navei principale, trece în colaterala nordică, m. 7 - 9,50 rămîne nesăpat.

S. XXIX am ajuns la -0,65 m, au ieșit fundațiile pilaștrilor. La -0,65 m un puternic strat de arsură, fragmente mari de cărbune, ceramică sec. 17 arsă secundar pe toată lungimea secțiunii. Se spăcluiește.

S. XXVII -0,00 - 0,60 m strat cu mult moloz cu foarte multă cărămidă; -0,60 - 0,90 m strat de galben, încă nu stim dacă este steril. Din stratul de moloz au ieșit fragmente ceramice, funduri ceramice cenușii sec. 14 - 15 + fragmente de oase, toate în poziție secundare.

S. XXVIII -0,60 m încă în moloz. La -0,50 m zidul de vest, închiderea arcului de triumf are o lărgire spre interior de 0,30 m și acesta este tencuit pînă jos., de treaptă. Material identic

24 iulie

Ne adâncim în toate secțiunile. Surprize peste tot. Apar ziduri și pavaje din cărămidă.

S. XXX m. 5,80, perete de nord, la -0,70 cm monedă angevină: 1386.

25 iulie

Copii sa-u înmulțit. Avem destui.

S. XXVII + XXVIII am depășit 1 m adâncime. Presupusa zidărie de la biserica nr. 1 a apărut, dar apar și morminte vom curăța și desena.

S. XXIX la adâncimea de 0,65 - 0,85 m un pavaj de cărămidă care s-a deranjat parțial. Cărămizile sînt de tip vechi, de dimensiuni urm.: 17 x 23 x 5 cm. Unde erau adâncituri a fost oblit cu pietre mari. Ele provin de la căderea bolții navei. Pavajul a fost realizat din cărămizi în mortar, dispuse în diagonală. Datare: cel mai devreme sec. 16 - reamintim în umplutura deasupra lui se afla moneda 168?. Ne adâncim. Lucrăm la spaclu. Monedă (denar) de argint slab Leopold I din pămîntul transportat din S. XXVII + XXVIII și notată passim.

26 iulie

S. XXVIII capătul vestic -2,00 m. Fundația zidului tîrziu de închidere estic al bisercii actuale: -1,60 m, cu treaptă la -0,50 m. Zidăria: piatră cu mortar și cărămidă. Datare sf. sec. 15 - înc. sec. 16. Rîndul de jos al fundației se sprijină pe un

mormînt M 60, -1,60 m, ante 1476, mormînt desigur contemporan cu abația. Restul S. mai multe morminte prinse uneori numai în profil, toate tîrzii, pentru că ele nu străpung humusul vechi, sau intră în acesta cu 0,20 m.

M 61 de copil, m. 2 - 3, -1,10 m, întins pe spate, mîinile lîngă corp fără inventar. Sau descoperit cuie de fierar. La săparea gropii acestuia se deranjează

M 62, m. 3, -1,10, din care se păstrează doar mîna + piciorul stîng - mormînt de adult.

M 63 m. 4 - 5, -1,15 m, de adult în vîrstă, întins pe spate cu mîinile adunate pe bazin, înmormîntat în siciriu.

Este interesant ca M 61 - 63 sînt numai la 0,50 m de podina de cărămizi, post sec. 15 - 16. În profilul de sud se poate observa foarte bine podeaua cisterciană din blocuri mari de piatră fasonată peste care vine podeaua cu cărămizi puse în nisip și legate cu mortar, dispuse în diagonală. Rămîne problema zidului bisericii nr. 1, trebuie să lărgim S. Asta mîine.

S. XXVII ne adîncim și în capătul nordic spre m. 3. Vizită Al. Avram.

S. XXIX au apărut fundațiile pilonilor de la travee. Dar la -1,37 în stratul de balast apar neașteptat morminte. De asemenea au apărut tot felul de ziduri tîrzii, ale căror semnificație încă nu le cunoaștem. Ca și în S. XXVII au apărut 2 blocuri rectangulare, fațetate - resturi de la podeaua cisterciană?

S. XXX a apărut pilonul ultimei travee de sud frumos fațetată. Dar o serie de zidării ulterioare cu multă piatră de rîu. În toate S. foarte multă piatră căzută. Podeaua este din cărămidă pusă în nisip și legată cu mortar. Sîntem la -0,85 m.

S. XXXI ne adîncim. Apare în primele straturi mult material sec. 18 - 19 (pînă la -0,30 m) ceramică și cahle fragmentare smălțuite, totul în moloz. De la 0,60 m apare și material de sec. 15 - 16, tot în moloz. La pilonul printre travee a apărut de asemenea un zid, sau o lărgire de fundație, orientat E-V (de la colaterala nordică).

De la -0,90 m puternic strat de arsură, fragmente mari de cărbune (m. 1 - 2). În colaterala sudică m. 9 - 12, la -0,90 m tot urmele unui puternic incendiu - strat continuu de 0,05 m și consistent. Material ceramic numai cu smalt, pînă la 0,60 m și cîteva piese din metal. M. 7 apar 2 fragmente de nervură din ceramică.

În curtea parohială la o săpătură pentru pavaj, în apropierea de S. I din 1981, au ieșit iarăși fragmente de cahle. Le-am împachetat într-un plic separat. Un fragment la fel și în m. 7, tot în stratul de moloz, la -0,70 m. Molozul provine de la boltă și acoperiș prăbușit datorită unui incendiu. Incendiul și prăbușirea, desigur fortuite, sînt de la o dată destul de tîrzie, însăși nervurile din lut ars provin de la o refacere a bisericii nr. 2.

27 iulie

S. XXXI se trece în contiunuară prin stratul de moloz. La m. 2,80, la -1,35 un vîrf de săgeată, fier, ruginit și îndoit. Lovise probabil în zid, fiind și rupt. La m. 6,20, adîncime 0,65 m, un obiect din fier, tot ruginit, în formă de seceră. În rest apare o sumedenie de cuie, în toate formele. Boltirea cu nervuri diferite, din trei materiale, executate succesiv: piatră, lut

ars, lemn (în actuala boltă a transeptului - Vierung).

S. XXVII continuă săparea S. la adîcimea de 2,00 m, pe lîngă fundația bisericii nr. 1.

În **S. XXVIII** la vest de transept avea o fundație (pînă la nivelul de călcare al sec. 13), care iese spre est cu 0,30 m, adînc de 1,65 m, cu fațada neregulată, tipică fundațiilor (adîncime de la nivelul actual de călcare). În această S., ca și în toate celelalte se aranjază bine profilele și se face curat pentru sfîrșitul de săptămîină.

29 iulie

S. XXX La începutul lucrului s-a descoperit aici o monedă, m. 5,20, la -,1,05 m. Moneda este în parte mare uzată, încît numai specialiști buni o vor putea determina. În toate S. începute continuă săpătura. La m. 4,70 de la zid, la -1,10 mun nasture fără gaură.

S. XXXI, pe lîngă numărul mare de cuie de tot felul de mărimi, au apărut 4 bucăți de fier rotunde, cu gaură în interior: la m. 1,10, -1,05 m, alte trei bucăți la m. 0,10, adîncime -1,10. Vom vedea ce sînt, dacă vom afla. Fragmentul lovit la un capăt cu hîrlețul a fost la distanța de 1,10 m de zid. Se împachetează împreună. Din aceiași S. s-au împachetat toate cuiele în diferite forme, un fragment de sîrmă și tot felul de fleacuri ciudate. S-au împachetat toate într-un pachet din primii 7 metri.

În aceiași S. au apărut și fragmente ceramice (2 bucăți care se potrivesc + o parte de toartă, care în interior sînt cenușii și în exterior negre lustruite. Sînt romane (?). Ele au apărut în m. 1,45, la -0,80 m. Se pun într-un plic separat.

S. XXX s-a adâncit. Sub molozul de la nord de pilastru și de zidurile de fundație plasate între pilaștri, a apărut din nou zidărie, probabil paviment cu mortar, din prima fază, la -1,30 m.

S. XXIX se adâncește printre pietre dărâmate: Azi nimic în această S.

S. XXVII se adâncește în continuare lângă zidul care a închis transeptul și lângă zidul vechii basilici. Pe aici trebuie să se gate. A apărut apa freatică. Vom vedea mâine (în cisme) dacă mai continuăm.

S. XXXVII s-a curățat nivelul celor doi morți păstrați fragmentar. Ii vom înregistra mâine.

30 iulie

Incepem săpăturile cu bine. Efectivul de lucrători continua să fie mare. Vizita lui Paul Philippi a fost anunțată prin prăbușirea unui grajd în timpul nopții.

S. XXXI se adâncește. Norocosul săpător a găsit un stift de cupru la m. 2,62, la - 1,36 m. Se împachetează separat. Tini-cheaua îndoită provine de la un obiect de cult.

S. XXIX m. 11, -1,35 m M 62 deranjat de un zid cu mortar, cu șist, piatră de râu și calcar adosat pilonului trei al colateralei de nord. M de adult, se păstrează doar oasele picioarelor.

S. XXVII săpătura s-a încheiat. Am ajuns la -2,80 m la m. 1. Profilul de est: -0,30 m uplatură cu cărămizi și piatră căzută (tîrzie, sec. 19 - 20), Urmează un strat gălbui lutos -0,90 m rezultat din săparea fundației bisericii nr. 2, după aceea stratul de humus din sec. 13 pînă la -1,15, în continuare strat

consistent de pământ galben pînă la $-2,60$ m; urmează pînă la $2,80$ un strat aluvionar de pietriș. Apare apa freatică. Profilul de est identic. Am prins ieșirea fundației pilonului de la arcul spre transeptul de nord, care merge pînă la $1,50$ m fiind adosat la fundația monumentului 1. Caseta de la m. 1 merge pînă la $-2,80$ m, restul S. merge pînă la $-1,60$ m. se observă și aici diferența de tehnică de zidire: dacă fundația pilonului este din blocuri de calcar și șist cristalin, cea a monumentului 2, de la colaterala de sud este numai din calcar cu mult mortar zidită în asize: rînduri de piatră alternînd cu strat gros de mortar. Așteptăm episcopul pentru ca să se astupe. Desenăm grundrisul.

S. XXVIII stratul de morminte sec. 13 - 14 continuă.

M 63 de adult, pe spate cu mîinile pe bazin, în sicriu, lungime $1,50$ m, fără inventar.

S. XXXI m. $9,50 - 17$ săpătura s-a încheiat. În cea ce privește intrarea în colaterala de sud, în colțul de S-E, am constatat că este tîrzie, spartă în zidul exterior al colateralei de sud, probabil după dezafectarea mănăstirii și zidită apoi ulterior într-o etapă mult mai tîrzie. Fundația pilonului la nivelul de călcare inițial are blocuri mari rectangulare, frumos fațetate. Continuă fundația în jos cu blocuri de calcar și șist cristalin. Fundația colateralei sudice prezintă o lărgire la $-1,10$ m de $0,20$ m, identică cu pilonul.

Profilul: humus, $-0,30 - 0,60$ strat consistent de moloz cu multă cărămidă și nervuri de ceramică; $-0,65$ m strat consistent de arsură cu mult lemn și resturi textile chiar; $-0,90$ m strat de nivelare de piatră și pământ de umplutură; $-1,00 - 1,40$ m humusul medieval; $-1,40 - 1,60$ m lult galben consistent. Nu mai

săpăm pînă la baza fundației pilonului în galben pentru că nu are rost. Desenăm profilul de est. Putem astupa. Urmele incendiului puternic au afectat și baza pilonului aflat pe atunci la suprafața. Piatra se exfoliază mult.

31 iulie

S. XXXI la m. 0,5, -1,16 s-a descoperit același obiect curios cu perforație. Vizită arh Gh. Sion și H. Fabini + Schumann. Pierdere de timp. Se aduce pietriș destul. S. XXXI s-a astupat. Azi 32 grade la umbră de abia răzvim. Seara pe la 21,45 o furtună extraordinară, era să ne ducă vîntul corturile și toată șandramaua.

1 august

S. XXXII 6 x 1 m, la 2 m sud de colaterala bisericii de sud în exterior pentru a depista eventualul zid de încidere a curții mănăstirii.

S. XXXIII 3 x 1 m, N-S pe colaterala sudică la 9,50 de fațada vestică a bisreicii nr. 2.

S. XXXIV 3 x 1 m, la 6,50 de S. XXXIII spre est.

S. XXXV 3 x 1 m, la 6,50 de S. XXXIV spre est.

Cele trei secțiuni au fost amplasate pentru a depista eventualul Kreuzgang, presupus de Fabini, vai ce eșec, iarăși iasă numai pavajul lat de 2 m, deja la -0,25 m din piatră de rîu, semnalat și în anii trecuți din curtea interioară a mănăstirii. Trecem peste tot prin pavaj în jos.

S. XXXIII In această secțiune, la 1 m de zidul colateralei sudice, pavajul de piatră a fost înlăturat. La 0,80 m apare lărgirea

fundației de 0,20 m întîlnită și în alte locuri.

60

S. XXX Săpătura nu mai poate fi continuată în jos pentru că am ajuns la blocuri mari la -1,10 m, nu le poate scoate nimeni, lîngă pilonul arcului de triumf. Ele fac parte din pavajul cistercian, din dale de gresie de formă patrulateră, peste acesta alt pavaj mai tîrziu cu piatră de rîu, peste care era pavajul de cărămidă dispus în diagonală. Lîngă pilonul traveei ultime în spre est, este un pavaj de 1,40 x 0,50 m cu calcar de piatră de rîu totul legat cu mortar. La vest de pilon aceeași treabă, aici se vede clar că el se sprijină direct pe pavajul de cărămidă, pe care într-un singur loc îl străpunge, locul descoperirii monedei angevine din 1386. În profilul de nord, la -0,85 m în dreptul m. 2, 3, 4, 5, au rămas dale izolate din pavajul cistercian de gresie, care datorită greutateii, nu au putut fi cărate de prădători. Dar nici noi nu le putem căra. În mod sigur ele sînt așezate și legate direct pe o fundație mică din piatră cu mortar, care era dedesupt. Încercăm să demantelăm zidurile ulterioare. Nu astupăm.

S. XXVIII capătul de N-E i-am adăugat o casetă pentru a cădea direct pe fundația monumentului 1. Am și căzut pe aceasta. Continuă săpătura.

S. XXXVI o S. scurtă după altarul de azi în cor: 2,50 x 1 m E-V, să speră să fie ultima din acest an de la Cîrța.

S. XXVIII în caseta a ieșit fundația bisericii nr. 1, dar care din nou o retragere de la linia E-V spre nord. Colțul de S-E este oblic. Trebuie să lărgim cu încă un metru. Fundația zidului de sf. de 15, care închide arcul spre transeptul de nord, se sprijină direct pe fundația bisericii nr. 1. Curios în acest

sector fundația este la același nivel cu nivelul de călcare medieval de epocă cisterciană. Am desenat și fotografiat.

S. XXXI m. 2, la -1,55 M 64 de adult întins pe spate, cu mâinile adunate în unghi drept. Stratigrafic este un mormânt vechi, poate 15, pentru că se află sub stratul de pavaj de sf. - înc. 16. Dar nu este din mănăstire, ci numai din comunitatea satului, asta după lungimea scheletului. L-am prins complet fără picioare.

M 65 idem totul m. 2,70, la -1,80, se văd doar membrele inferioare pînă la ghenunchi. Ambele fără inventar. Profilul vezi desenul.

Material descoperit: pînă la -1,00 material mestec; -1,00 - 1,55 ceramicăsec. 14 - 15 și chiar nesmăltuită, 1 fragment ceramic sec. 13.

Episcopul nu mai vine.

S. XXXVI m. 0,20, la -0,20 m denar de argint Wladislaw 1511. Descoperit în stratul de umplutură din spatele altarului actual în stratul de mortar din profilul nordic. Datează această monedă data reamenajării bisericii de azi de comunitatea din Cîrța? Mai mult ca sigur. Am astupat S. XXXIII - XXXV după ce am intrat în galben. Nu am găsit nimic afară de pavaj.

3 august

Iarăși o vizităcu folos: Paul Niedermaier. Ne atrage atenție că la mănăstire mai trebuie săpat deoarece aici în curte era un Kreuzgang. Marcarea S. și începerea săpăturii 5 x 1 m, la di- SXXXVII stanță de 2 m de la clădire. Dacă a existat intradevăr trebuie să-l nimerim, căci pornirea bolții de la nivelul etajului se

vede clar. Tot de Niedermaier sîntem sfătuiți să mai controlăm lîngă corul ansamblului nr. 2, dacă nu există și aici ceva urme de fundații de la monumentul nr. 1. Această S. are dimensiunile de 3 x 1,50 m. Vor fi botezate luni, pentru că oricum planurile, care din greșeală au plecat la Sibiu, nu sînt.

Continuăm astupatul în S. XXIX și S. XXX.

5 august

Periegheză la Somartin pe dealul numit "Cetate - Burgberg", la cca 1 km spre sud de sat, pe un platou rotund, de cca 45 m lungime, cu pante destul de abrupte spre sud, vest și nord. Se pare că există urme de fortificație șanț și val, spre est, Sud și Nord poate să fie dublat. Trebuie să fie sondate neapărat, pentru că este posibil să fie și formații naturale. Locul: pădure de fag și stejar numit "Af dem Stienrech".

S. XXVIII fundația monumentului 1 prezintă aceeași bombare semicirculară spre exterior ca și pe latura de nord, săpată anul trecut. Ca și aici se vede clar adosarea sau sprijinirea direct pe ea a zidului de închidere a arcului spre transeptul nordic, de începutul sec. 16. Astupăm.

S. XXXVI Profilul: 0,00 - 0,02 m scîndură; -0,30 m nivelare și nisip; 0,30 - 0,35 m mortar consistent de la lucrările de reface-re de la încep. de sec. 16 cu monedă 1511; 0,35 - 0,50 m nivelare încep. sec. 16; 0,50 - 0,60 m start de dărîmături cu cărămizi și mult mortar; 0,60 - 1,20 m lut nisipos rezultat din săparea fundației bisericii nr. 2; 1,20 - 1,30 m nivel de călcare ci-stercian; 1,30 - 1,40 m pămînt galben steril. Putem astupa.

Fundația corului este în pămînt semicirculară dar ultimul

rînd are deja forma regulată de hexagon. Fundația altarului lățime totală 2,90 m, se pare că are fundație de -0,80 - 0,75 numai pe extremitatea nordică, respectiv sudică, latăde 0,90. Intră? Loc pentru un cavou? nu ne mai interesează.

6 august

S. XXXII, M 66, m. 1, -0,95 m, ca de obicei tîrziu, mîinile în unghi drept. In sfîrșit zidul de închidere a curții mănăstirii: apare la m. 3, la -0,85 m din blocuri de calcar și șist cristalin, este exact perpendicular pe biserică. Peste el într-o fază mai tîrzie, după părăsirea mănăstirii, după ce primul este demantelat și trecut printr-un incendiu, se construiește altul, direct peste el, dar are de acum o direcție oblică, de la colțul bisericii 2 la colțul de azi a casei parohiale. Are în componență și piatră de rîu - lățime 0,55 m. Spre est de acesta la -0,70 cunoscutul pavaj. Se carăpietriș și se astupă peste tot.

7 august

Se transportă pietriș în secțiunile din biserică actuală. Demontăm și plecăm seara.

Cîrța, 7 august 1985

Thomas Nägler

Martin Rill

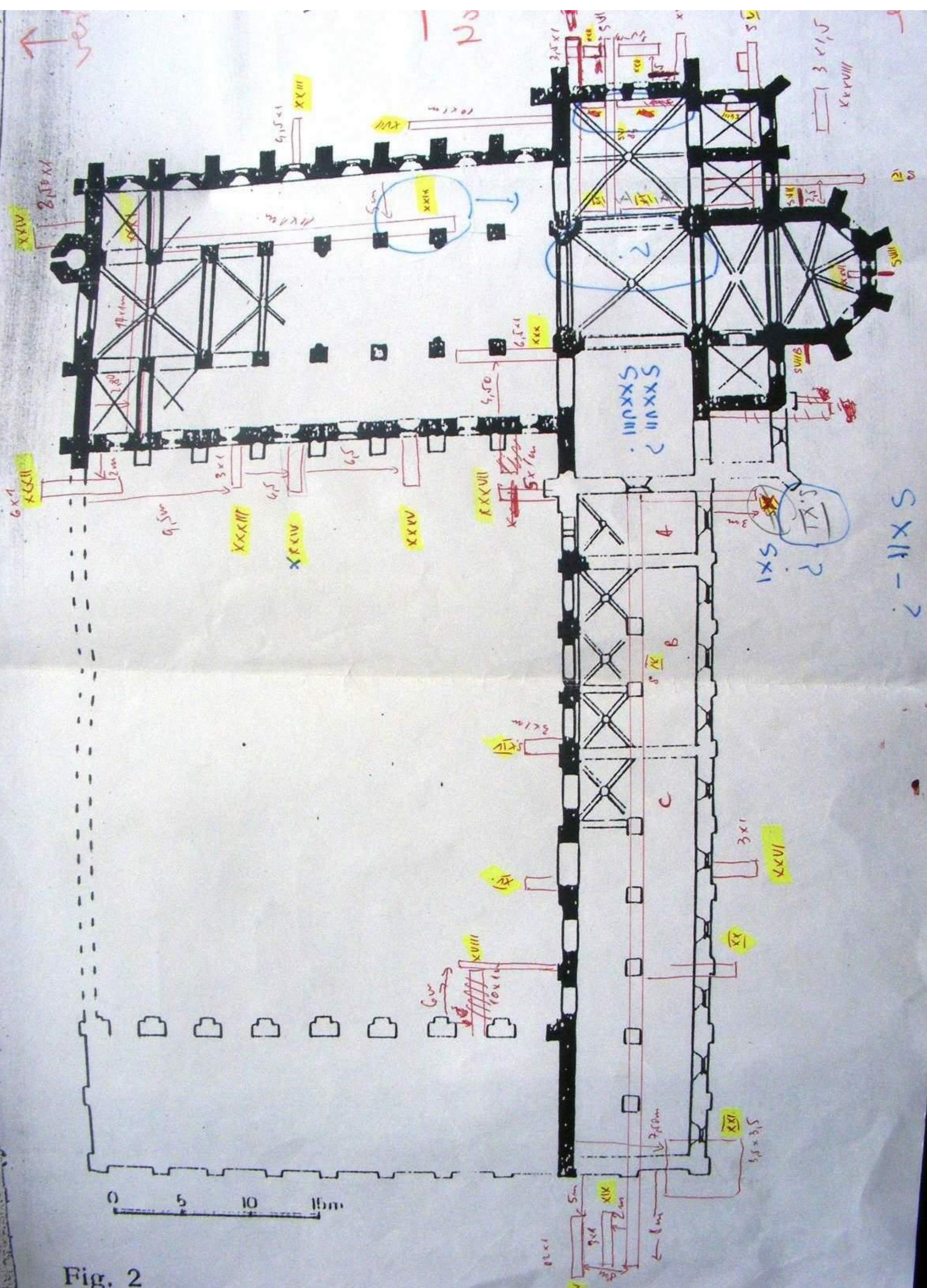

Fig. 2
 Cârța, fosta mînăstire cisterciană: plan general.

Fig. 1

